

Поглед

- Гимназија Зајечар •
- Школска 2021/2022. година •
- Број II •

УМЕСТО УВОДА

Пре него што се сећања на догађаје, људе, сусрете, изговорене речи и упућене погледе претворе у нову јесен, кишу и боје пролећа које ће доћи, одлучили смо да их запишемо. Свет је писмо. Читамо га свакодневно и покушавамо да га разумемо. Одгонетамо пространства, путујемо ка даљинама, али се увек волимо вратити у дом у коме ће нас сачекати одабране речи и топли погледи.

*Редакција Новинарске секције
Гимназије у Зајечару*

ЗАБЕЛЕЖЕНО

У оквиру 6. Фестивала хришћанске културе у петак 17. септембра 2021. године у дворишту Матичне библиотеке „Светозар Марковић“ ђацима зајечарске Гимназије је о свом књижевном животу говорио писац Владимир Пиштало. Осврт на дело писца дао је Ненад Шапоња.

Владимир Пиштало је савремени српски писац. Рођен у Сарајеву 1960. године. Растао је у Мостару, Краљеву и Београду, где је завршио основну школу и гимназију. Студирао је право у Београду и Сарајеву. Докторирао је америчку историју на Универзитету у Новом Хемпширу, у Сједињеним Америчким Државама. Пре него што је отпутовао у Сједињене Америчке Државе 1993. године, радио је као новинар и активно и критички коментарисао крвави распад Југославије у својој колумни у часопису *Време*. Предавао је америчку и светску историју на Бекер колеџу. Ове године је именован за управника Народне библиотеке у Београду. Његова најпознатија дела су: „Тесла, портрет међу маскама“, „Венеција“, „Значење цокера“ (награда Меша Селимовић), „Сунце овог дана“, „Миленијум у Београду“, „Приче из целог света“, „Александрида“. Дела Владимира Пиштала преведена су на више светских језика.

Роман „Тесла, портрет међу маскама“ је награђен НИН – овом наградом и Наградом Народне библиотеке Србије за најчитанију књигу. Овај роман је преведен на седамнаест светских језика. Последњих година роман је стекао велику популарност у Турској у којој је за две и по године продат у сто хиљада примерака. Роман „Миленијум у Београду“ је омиљен међу француским читаоцима. У Француској је овај роман био у најужем избору (међу пет романа) за награду „Femina“.

Владимир Пиштало је на почетку књижевног сусрета прочитао одломак из књиге „Сунце овог дана“:

„Драги Иване,

Све што је икад постигнуто на свету постигнуто је упркос нечему, упркос предрасудама, упркос болести, упркос сиромаштву. Ваша мајка је била слабо

писмена. Отац вам је био алкохоличар и школски подводник. Боже, како су то ниске полазне позиције! Колико је само немилосрдне одлучности, непоткупљиве верности срца, требало да се попнете донде докле сте се попели.“

Ненад Шапоња, оснивач и уредник издавачке куће „Агора“, истакао је да је ова књига другачија од свих књига које говоре о Иви Андрићу. Ово је епистоларни роман састављен из низа писама упућених Андрићу. Тема писама је књижевност и лепота Андрићевих речи.

Књигу „Тесла, портрет међу маскама“ Ненад Шапоња не одређује као биографску, већ као књигу у којој Владимир Пиштало спаја поетичност, слику и звук док говори о животу Николе Тесле на књижевни начин.

Говорећи о књизи „Миленијум у Београду“ аутор је рекао да се кроз велику књижевност свет може лакше разумети.

Након разговора са ученицима Гимназије, Владимир Пиштало је прочитао још један одломак из књиге „Сунце овог дана“:

„Љубав

Шта је то? Харакири жудње. Упала душе. Гробљанска растуженост. Чулна фиброза? Болна недовољност? Блаженствена рањеност. Је ли то певање кроз плач? Мирис цветова? Превој кука? Дубина деколта? Боје латица? Искра у оку? Је ли то пуцање ега? Је ли то пут свиле?“

Своје гостовање писац је завршио речима које враћају веру у књижевност и смисао њеног постојања: „Ја мислим да ће књиге преживети“.

Виолета Симић

Интеркултура у Гимназији

У периоду од 26. до 29. октобра 2021. године реализован је низ догађаја везаних за организацију „Интеркултура Србија“. Гости у оквиру ових активности били су ученици из Бразила (Vinicijus Steger) и из Италије (Yassin Bassyouni Sharaf). Ученици су дошли у Србију на програм размене што је била савршена прилика за промоцију програма зајечарским гимназијалцима.

У среду 27. октобра 2021. године организована је радионица на којој су ђаци Гимназије имали прилику да се боље упознају са програмом Интеркултуре и да разговарају са ученицима на размени. Након тога, дружили смо се и упознали различите светске културе.

Такође је организована и утакмица у малом фудбалу 29. 10. 2021. у којој су играли тим Бразила против тима Италије. Тимови су имали и подршку из разних одељења. За тим Бразила играли су Vinicijus Steger, Александар Илић, Павле Маринковић и Богдан Ивковић, док су у противничком тиму били Yassin Bassyouni Sharaf, Бане Живић, Никола Тошић и Растко Николић. Иако резултат није био у првом плану, утакмица је завршена резултатом 7:5 за Бразил.

После свих активности и дружења, верујемо да смо заинтересовали ученике за програм и за даљу сарадњу са Интеркултуром. Сви ђаци су уживали, стекли по неко ново искуство и научили много тога новог од другара из иностранства.

Милица Пилиповић, IIIЗ

Мустафа Афердита

У понедељак 29. новембра 2021. године зајечарску Гимназију посетила је докторка Афердита Мустафа, педијатар у дечијем диспанзеру у Дому здравља у Бујановцу и одборник општине Бујановац од 2002. године. Афердита Мустафа је била друга гошћа у оквиру пројекта Дечијег центра „И ја сам Малала – Образовање је моћ“. Циљ овог пројекта је да промовише значај образовања и да оснажи 24 девојке из Ниша, Бујановца и Зајечара у развоју интерперсоналних и дигиталних вештина.

„Живим у Бујановцу, радим са децом и то ми причињава задовољство. Факултет сам завршила на Универзитету у Приштини након чега сам се 2001. године запослила у

Бујановцу. Специјализацију сам завршила на Универзитету у Нишу 2012. године и од тада радим на дечијем диспанзеру“ рекла је докторка Афердита Мустафа. Поред редовног посла, докторка Афердита се труди да у Бујановцу оствари неки вид промене.

Докторка је присутнима причала о одрастању у граду у коме живе људи различитих вера, о свом школовању и препрекама на путу ка образовању. Посебно је издвојила подршку родитеља и супруга. Истакла је важност воље и значај образовања младих.

„Покушавамо да са четири гошће које ће долазити у средње школе у Зајечару, Нишу и Бујановцу мотивишемо младе, не само девојке, већ и момке да наставе своје образовање. Мислим да је подршка потребна и једнима и другима подједнако, али девојке се

чеиће, због неједнаких услова, одлучују на одустајање од даљег школовања. Стога и јесте осмишљен овај пројекат.

Последњи пут када смо били са Марином Симеуновић, мастер правницом, успели смо да једној девојци помогнемо и оснажимо је да настави, без обзира на то што живи у хранитељској породици. То су ствари због којих се увек треба борити јер ако смо једну особу успели да променимо и дали јој снагу и вољу, то је сасвим довољно.“ - поручила је Селена Ристић Витомировић, председница удружења „Дечији центар“ у Зајечару.

Димитрије Станковић IV₄
Ђурђа Видановић IV₄

ВЕЛИКИ УСПЕХ ЧЛАНОВА ФОЛКЛОРНОГ АНСАМБЛА НА МЕЂУНАРОДНОМ ФЕСТИВАЛУ У ПОЉСКОЈ

На недавно одржаном Међународном фестивалу фолклора „Лица традиције-Зиелона Гора 2021“ у Пољској, чланови фолклорног ансамбла Центра за традиционалне уметности „Корени“ остварили су завидан резултат- освојили су **прво** место, према оценама стручног жирија, и новчану награду.

На поменутом фестивалу учествовало је десет тимова из различитих крајева света (из Пољске, Украјине, Чешке, Индије, Словачке и Србије). Наши сјајни фолклористи су, упркос веома јакој конкуренцији, својим наступима (у току једног дана су наступали и више пута) одушевили све присутне и заслужено освојили ову престижну награду. Осим извођења фолклорних игара, чланови ансамбла су имали прилику да у Етнограском музеју у Зиеленој Гори представе део традиционалног занатства наше земље, али и добро познате српске специјалитете.

По повратку у Зајечар приређен је свечани дочек у њихову част који ће се, сигурно, дуго памтити.

Своје утиске о томе како је било на међу-

народном фестивалу у Пољској испричале су Јована Првуловић (ученица четвртог разреда природно-математичког смера) и Ђурђа Видановић (ученица четвртог разреда информатичког смера).

Јована Првуловић је истакла: „Ово је било једно невероватно путовање које је донело сасвим ново искуство. До сада нисмо имали прилике да путујемо тако далеко. Заиста је било сјајно, упознали смо многе људе и склопили нова пријатељства.“

Ђурђа Видановић нам је овако описала свој доживљај: „Обожавам фолклор и народну традицију. Много волим да играм фолклорне игре и то ме јако испуњава.“

Вест о успеху фолклорног ансамбла „Корени“ пренела је и теливизија РТС. Прилог о томе можете погледати на следећем линку:

<https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/56/srbija-danas/4530178/-zajecarski-folklorni-ansambl-koreni-cuvar-tradicionalnih-igara.html>

Наталија Танић IV3

ОМЛАДИНСКА РАЗМЕНА У СРЕМСКИМ КАРЛОВЦИМА

Ученици зајечарске Гимназије, у сарадњи са „Дечијим центром“, учествовали су на седмодневној ђачкој размени у Сремским Карловцима. Овај пројекат размене је реализован са циљем да се ученици, на адекватан начин, упознају са културом и богатом традицијом северног и источног дела наше државе, а пре свега са циљем да се подстакну сарадња и пријатељски односи између ученика, али и самих школа.

Своје утиске о боравку у Сремским Карловцима испричала је Анђела Милошевић, ученица четвртог разреда природно-математичког смера: „Јако ме је радовао одлазак у Сремске Карловце. Ово је био први одлазак у ово дивно место и сигурна сам да ћу поново отићи тамо. Чак сам се у једном тренутку осетила и

почаствовано јер смо добили дозволу да уђемо у библиотеку карловачке Гимназије. О самом појму интеркултуралности сам чула пре ове размене, а учешће у пројекту оваквог типа је надоградило моја сазнања из многих области. У Сремским Карловцима сам добила прилику да цртам на свили, обилазили смо многа историјски значајна места, а што је најважније, склопили нова пријатељства. Волела бих да имамо више оваквих размена јер сматрам да су оваква искуства најлепша.“

Наталија Танић IV3

ОД ЗАЈЕЧАРСКЕ ГИМНАЗИЈЕ ДО КОЛУМБИЈА УНИВЕРЗИТЕТА

Поводом обележавања 185 година постојања Гимназије у Зајечару 22. 6. 2022. године у Радул–беговом конаку отворена је изложба под називом „Од зајечарске Гимназије до Колумбија универзитета“ која представља приказ рада и дела професора Миливоја Стојана Станојевића, доктора филозофије и шефа Департмана за славистику на Колумбија универзитету у Њујорку. Изложба је настала као резултат заједничког рада Наталије Танић – IV3, Петре Нинић – III1 и Бориса Ранчева – IV1, уз огромну подршку професорке историје Сузане Томић и професора српског и енглеског језика. У реализацији изложбе помогла је и породица Стивенсон (Matthew и Nannet Stevenson), као и Ерин Бенц (Montclair History Center). Циљ изложбе је био да се кроз сакупљене историјске изворе темељно прикаже живот и комплетан ангажман Миливоја Станојевића у области друштвених наука. Морам се посебно захвалити Метјуу Стивенсону (унуку Миливоја Станојевића) на помоћи око прикупљања литературе, као и запосленима у Радул–беговом конаку који су помогли реализацију изложбе. Техничку подршку у изради изложбе пружио је Никола Дробњаковић.

Српско-јеврејско друштво

У организацији Српско-јеврејског певачког друштва, Музичке школе у Зајечару и Гимназије Зајечар у Музичкој школи „Стеван Мокрањац“ 18. јуна 2022. године одржан је час на тему „Да се не заборави, Холокауст, да се никад не понови“. Овој теми учесници су приступили из угла историчара, социјалног психолога и особе која је холокауст преживела. Предавање и сведочење пратиле су музичке илустрације. На почетку предавања представљено је порекло Јевреја, њихов језик, начин живота, музика која је извршила утицај на различите музичке жанрове широм света.

Др Сања Петровић Тодосијевић, научна сарадница Института за новију историју Србије, своје излагање је започела представљањем живота Јевреја у периоду када су живели у миру и лојалности у европским државама. Они су допринели изградњи европских друштава, али су неправедно постали жртве расизма и предрасуда. Током 20. века антисемитизам је доласком нацизма на власт доведен до кулминације. Антисемитизам је припреман дуго и пре званичног почетка рата, а прве антисемитске мере су биле законске. Др Сања Петровић Тодосијевић је посебно нагласила да се велика историјска зла не збивају преко ноћи, већ да се дуго и брижљиво припремају. Почев од Кристалне ноћи сви Јевреји су обележени као непожељни. Ни Јевреји у Београду нису могли да избегну зло које је завладало. Одвођени су на принудни рад, остајали су без имовине, ограничавано им је кретање и забрањивано да се баве својим позивом. Др Сања Петровић Тодосијевић је нагласила да је у дехуманизацији Јевреја велику улогу имала пропаганда која је полако довела до ницања логора. Први логор за Јевреје и Роме у Београду звао се Топовске шупе. На левој обали Саве налазио се логор Сајмиште. Масовна стрељања су постала свакодневница. Важно место у овом делу излагања односи се и причу о душегупки, специјалном возилу намењеном за гушење људи које су нацисти користили за масовна убиства током холокауста. У Србији још увек не постоји меморијални центар посвећен жртвама холокауста. Једно од обележја, истакла је др Сања Петровић Тодосијевић, налази се на крају главне алеје Сефардарског гробља. То је споменик посвећен јеврејским жртвама фашизма и дело архитекте Богдана Богдановића.

Професор Драган Попадић, социјални психолог, објаснио је због чега о овој теми треба говорити и данас. Кад је изгледало да је зло нацизма непобедиво, хероји тог времена одважили су и супротставили су му се. Ми данас уживамо у плодовима победе коју су извојевали ти хероји, па иако не очекујемо да се овакво зло може опет поновити, много је доказа из данашњег живота, истакао је професор, који показују да је и те како важно говорити о антисемитизму. Нацистички поздрав на стадионима, убиство дечака Рома у Београду, убиство глумца Драгана Максимовића показују нам да опасност од понављања истих грешака још увек постоји. Кроз пример експеримента са плавим и браон очима који је Џејн Елиот спровела 1968. године, професор је показао да се око сваке разлике могу створити погрешна идеологија и жртве предрасуда. Која је улога бројне групе гледалаца који ћуте и не учествују у спречавању зла, професор је илустровао речима немачког свештеника Мартина Нимилера: *„Прво су дошли по комунисте, а ја се нисам побунио, јер нисам био комуниста. Затим су дошли по болесне, такозване неизлечиве, а ја се нисам побунио, јер нисам био ментално болестан. Затим су дошли по Јевреје, а ја се нисам побунио, јер нисам био Јеврејин. Онда су дошли по мене, али тада више није било никога да се побуни.“*

Кроз програм је присутне водила Марлена Ваинбергер Павловић. Она је, осетивши значај ове историјске приче, упорношћу и вољом да не падне у заборав ова тема и осмислила цео програм.

Музичке нумере које су део програма илуструју ово предавање. Једна од тих песама је сефардарска песма *Adio Kerida* (Збогом, вољена) која слика време пре почетка Другог светског рата, друга говори о одвођењу у смрт (*Dona, dona*), туга у логору је тема *Тужне песме*, о отпору

пева песма *По шумама и горама*. Да и у црнилу рата љубав не престаје, казује песма *Цветај ружо, цветали божури*. Најважнија порука је да генерације које долазе треба да сачувају ову причу и да радост живљења све превазилази о чему и говори псалм 118, стих 14: „Устанимо браћо. Овај дан који је створио бог, ускликнимо и радујмо се.“

Иако постоји опасност да историја избрише ове догађаје, док су сведоци тих страхаота још увек међу нама, треба их чути и упамтити њихово сведочење.

Свет који дете посматра је леп, али кад у живот пристигну страхоте рата деца морају да порасту. То се десило госпођи Мирјани Грујић која је имала три године када је почео рат и која је успела да, упркос свему, преживи. Њена мајка је била Јеврејка. Одлазак од куће из Винковаца, дуг и неспокојан пут до новог дома у Пожеги, страх, страдање, добротинства мештана у месту у коме се нашла са својом породицом, суочавање са чињеницом да је скоро цела породица са мајчине стране настрадала, судбински сусрет са женом која је само чудом успела да преживи логор и њено сведочење о страшној смрти ујака госпође Мирјане Грујић, и њене сузе... Чуо си ритам срца у њеном казивању.

Чуо се ритам срца у целокупном предавању. И жеља да присутни схвате да живот захтева одговорност, да га треба ценити чак и када се живи свакога дана годинама у земуници без светлости као што нам је то испричала госпођа Мирјана Грујић, и да је, напослетку, пут до светлости могућ.

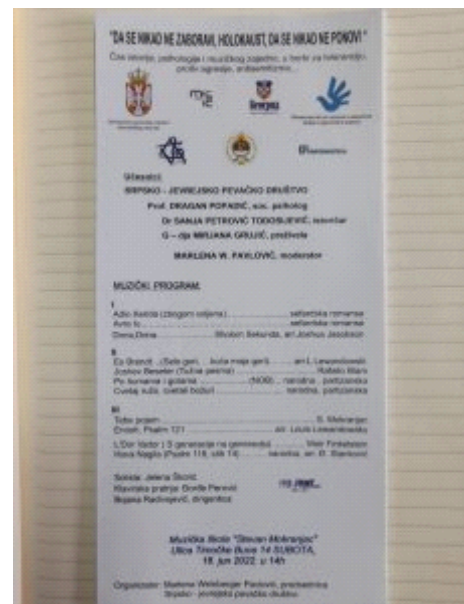
Иза овог предавања остала је тишина. Када она прође, када се размишљања и осећања умире, вреди пронаћи уметничке обраде ове теме. Предлажемо следећа дела за слушање, гледање и читање.

Yasmin Levi – *Adio Kerida*

филм: *Hannah Arendt*

књиге: Давид Албахари – *Геџ и Мајер*

Регина Шер – *Бог станује у Ведингу*

Виолета Симић

ПОГЛЕД, РЕЧ, БОЈА, СЛИКА

Један кишни дан

Недеља је, дан за одмор. По навизи се будим у седам. Чујем како капљице кише мулују мој прозор. Биће то још један дуги недељни дан.

Започећу јутро седећи на столици покрај прозора. Аутомобили јуре по граду од раног јутра, изгледа да не одмарају сви. Све је сиво, небо, зграде, моји зидови. Мислим да желе нешто да ми кажу, али нису довољно смели. Можда ја нисам довољно смела да их саслушам. Укључујем телевизор јер нисам спремна да се суочим са својим мислима. Одустајем од те и идеје и одлучујем да ћу отићи у шетњу. Облачим се, обувам своје чизмице, узимам кишобран и излазим из стана. Никада раније нисам приметила да су ходници зграде сиви и да је сив и лифт. Шетам улицом. Поред мене, углавном, пролазе аутомобили, прође и понеки ужурбани пешак. Сви изгледају као де негде касне, лицу су им забринута, гледају у сат. Људи су обучени у боје кишног облака. Улазим у кафић. Дочекују ме новине: број заражених, тестираних, број умрлих. Док читам о глобалном загревању, поглед ми одвлачи један жути кишобран, спори ход и плави капут. Човек са осмехом отвара врата кафића. Док бира место на коме ће сести, узвикује конобару: „Исто!“ Поглед му је прикован за неки снимак на телефону због кога његов осмех постаје још већи. Човек ме је погледао, а ја свој поглед брзо склањам. Он устаје и прилази ми. Пита ме да ли може да седи са мном. Одговорила сам му потврдно. Почели смо да причамо. Измамио је и мој осмех, први на мом лицу овог јутра. Међутим, све ме то некако чуди. У један сиви дан, кишни, долази човек са жутим кишобраном и капутом. Устајем јер ме плаши све то. Извињавам се човеку и одлазим. Сада и ја журим у свој стан, не знам зашто. Опет са између своја четири зида. Осећам се мирно, али сиво. Зидови покушавају нешто да ми кажу, али ја их не слушам. Одједном запажам слику на свом зиду, али данас ми изгледа непознато.

Киша престаје да пада. Сада смо у стану само жуто-плава слика, сиви зидови, моје мисли и уплашена ја.

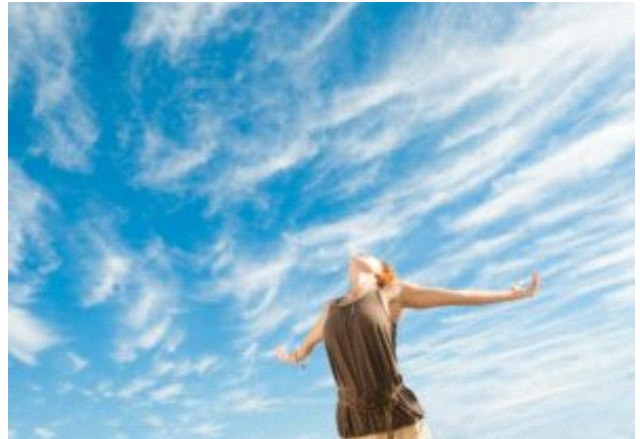
Ева Костић IIIЗ

О слободи

Срце ми дрхти када помињем слободу знајући колико људи је не поседује. Реч слобода не односи се само на физичку слободу човека, већ на све оно што човека чини, говорење, ставови и идеје, начин облачења...

Неки људи немају могућност да се крећу, виде или чују шта желе, а камоли да употребљавају своје вештине које би их као величанствена крила винула у небеса. Можемо ли ми као велики чудесни албатрос летети морима слободно без докони морнара који би нас у томе спречили? Страшно је говорити о ропствовању у данашњем времену јер је човек већ прошао кроз толика страдања и научио много о слободи када је није имао. Људи понављају своје грешке не осврћући се много на прошлост и спремни су да одузму туђу слободу као да се ради о нечему ситном и безвредном.

Да би се овај свет променио и да би небо било препуно албатроса, морамо завирити у прошлост из које можемо много научити. Наши преци су нам оставили толико писаних блага, прича, песама, дневника која говоре о слободи. Немојмо им дати да избледе и да нестану, већ им дајмо смисао и она ће нам помоћи да разумемо слободу.

Свако има право да буде слободан, да мисли, жели и говори шта му срце каже и зато немојмо бити докони морнари, већ помозимо тим крилима да се вину што више у небеса.

Саша Маринковић IV3

О слободи

Човек има моћ да преиспитује своје одлуке, да их одбаци, па их изнова и изнова доноси. Да ли га та способност чини слободним?

Слобода нас не спутава у томе да знамо шта треба, већ нам дозвољава да осетимо шта значи када се нешто не мора учинити. Питање слободе је питање сопствене личности и морала. Тражи тешке изборе и највишу одговорност јер слобода није могућност да се чини све што се пожели, уколико то некога може угрозити.

Многи људи уверавају себе да су потпуно слободни, ваљда желе да се отарасе принуде која их притиска са свих страна. За разлику од осталих бића, која насумично бирају могућности, човеку је дата привилегија да сам ствара свој свет. Да бира, изабере што исправније и отвори још по коју могућност. То богатство отворених могућности велики је корак ка потпуној слободи. Уколико не постоји прилика да човек бира, он није слободан, већ је попут робова који слободу нису могли да схвате као највећу вредност која се у животу може достићи. До слободе је пут јако дуг и трновит. Она не долази сама од себе, већ се за њу често мора борити. Радећи на себи, људи постају способнији да бирају. Међутим, та способност није довољна да избор буде потпуно исправан. Човек мора бити спреман да уложи себе и цео стане иза сваке своје донете одлуке. Много пута сам била сведок да људи не одлуче да бирају. Рекла бих да је разлог за то страх да не направе погрешан избор. Да ли је страх довољан разлог да се неко лиши своје слободе?

Морамо превазићи све страхове и искористити привилегију која је дата само нама, што је чешће користити, па макар и погрешили у свом одабиру. Из тога ће изаћи само једна животна лекција, али ће нас она учинити спремнијима за наредне одлуке.

Кристина Ницић IV3

Звук таласа као звук прошлости

Кроз сваки шум таласа, струјање ветра, зрак јутарњег сунца, осећа се непролазна туга. Док корачам ка песку, сваким кораком сам све ближе истини, болној и тешкој, која је снажна као и првог дана. Моји кораци су све тежи, све више ме подсећају на вечну таму коју неће ниција светлост никада променити. Проливена крв, вечна туга у породицама погинулих, свака бесана ноћ њихових најмилијих, никада неће имати цену. Ту негде, испод првог таласа, крије се сва она чежња, сломљени део мајке која је изгубила своје дете које је сахрањено далеко од ње, тамо где не постоји прави гроб, вечна кућа коју би могла посетити.

Породице погинулих тешко спавају, пред очима им је бескрајно плаво море, дубина у којој је сахрањено највеће јунаштво, најлепши осмеси и племенитост.

Време у њиховом срцу је стало оног дана кад на кућном прагу нису могли да сачекају своје јунаке. Зауоставили су своје сате, истог тренутка када су срца ратника престала да куцају. Гледам ка обали и видим насмејаног и безбрижног странца који жели фото-апаратом да забележи сваки део прелепог места. Питам се да ли зна да фотографише вечни дом нечије деце, све изгубљене наде, снове које је море покрило.

На фотографијама ће се видети сунце које се пресијава обалом, небо које се стапа са морем, али не и сломљене душе које су давно дале све за свој род и земљу. Захвалност и понос остају вечно, не морају да се боре против времена, нових деченија и нових сати. Све док глисери плове спорије, све док поглед туриста одаје почаст значи да ће преминуле душе имати бар неки мир.

У нашим срцима им палимо свећу која се никад неће угасити, без обзира на године и векове. Несебичност и храброст заувек ће горети, у част погинулих војника.

Сваки шум таласа, мирис слане воде увек ће подсећати на достојанство и јунаштво које ће увек бити ту.

Јана Станковић III

Прошлост је као талас. Као и плима мора иде напред, назад, нестаје и враћа се, на неки начин се и понавља. Историја се учи како се не би понављала. Све катастрофе у историји које је изазвао човек могу да се пореде једне са другима. Кад их људи забораве, понове их.

Песници и писци кроз многа дела описују прошлост, често се враћају и упоређују какав је био став и положај људи у прошлости. Упоређивање погледа на један период или догађај је значајно као и сама историја. Историја се бави човеком, али оваква дела залазе дубље у човекове погледе на свет и његова осећања. Прошлост човеку може донети понос, али исто тако му може створити неки терет. Понос човек може да осећа према својим прецима, народу, па и човечанству, али исто тако може да осећа терет за недела која су они починили. У мојим очима прошлост је, по том питању у потпуном контрасту са животом, јер имам осећај да су људи много већа злопамтила, више се сећају лоших тренутака из својих живота него добрих, док је поглед на прошлост некако потпуно супротан. Људи много више памте из прошлости оно што им доноси понос, него догађаје који би им стварали терет. Наравно, има изуетака, па људи имају много тога бољег да кажу о својим прецима и народу у прошлости. Чак иако неко не воли свој народ или људе генерално, такво мишљење има због своје слике о садашњости, а не прошлости. То може да буде и један од разлога због којих људи забораве на лоше догађаје из прошлости, и на неки начин, баш због тог их и понове.

Враћање на прошлост и њено сагледавање јако је битно, јер може да спречи неке догађаје који би се поновили. Сматрам да људи треба да осећају понос, а да тај терет увек треба да имају у виду, али не и да се због својих предака или народа у прошлости осећају лоше. Ја лично немам неки осећај ни поноса, ни кривице, јер ни једна заслуга у прошлости није моја, али људе не кривим, већ их подржавам у томе да имају осећања о прошлости, била добра или лоша.

Небојша Пауновић III

Може ли доброта спасити свет?

Доброта је појам чије значење не можемо потпуно одредити, али је ова реч свима позната и блиска. Волела бих да знам да ли је ово само реч или доброта може бити нешто стварније.

За неке људе људе доброта је облик лепог понашања, културе, саосећајности, а можда и нечег неописивог што примећујемо у другима и што нас ка њима привлачи. Нису сви људи на овом свету добри, али мислим да имају потенцијала да буду. Човек треба да буде реалан, саоћајан, пажљив, несебичан да би био добар. Доброта је, заправо, свест о исправности, а свест касније води до поступака. Сада када нам је смисао појма доброте мало јаснији, треба се запитати: чему она служи? Шта доброта може да учини или да постигне? Свет је и добар и лош, равнотежа постоји. Многи би рекли да је искварен, уништен, или на путу ка уништењу. Желим да верујем да свет можемо сачувати. Може ли доброта у томе помоћи?

Замислимо једну идеалну ситуацију: сви људи овог света се удруже, а они који нису толико добри откривају у себи оно што нису знали да у њима постоји и тако постају бољи. У овој ситуацији би се највећи проблеми човечанства решили за трен, зар не? Можемо помислити да је највећи проблем човечанства промена климе, нестанак биљака и животиња, глад и немаштина, али највише невоља долази од људи. Ми бисмо могли бити савршена бића, али смо

духовно слаби. Морал је концепт који не може свако да разуме и прихвати и то је у реду. Природно је. Зато мислим да сву огромну доброту треба усмерити прво на нас саме, а затим и на људе око нас. Не желим да мислим да су људи лоши, оптимиста сам, већ да нису пронашли у себи оно што их може учинити бољим.

Свет можемо спасити тако што ћемо спасити себе. То је једини начин да, уместо да замишљамо идеални универзум, почнемо у њему да живимо.

Петра Ставров III

Идеали савременог човека

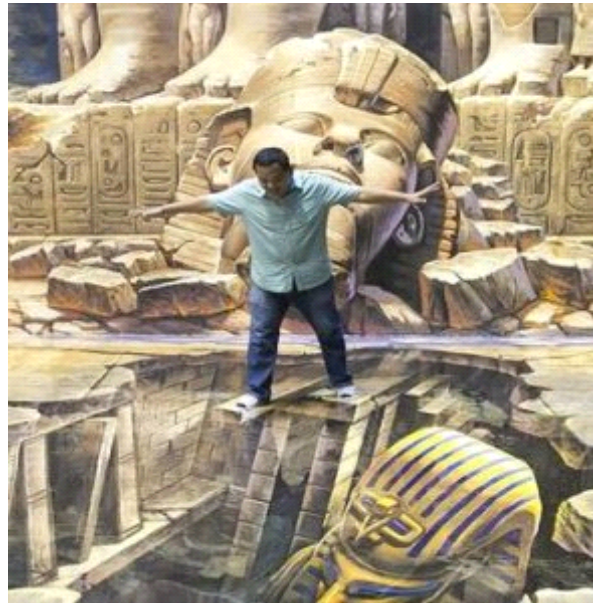
Зашто сте се пробудили јутрос? Која вам је била мотивација да напустите топлину свог кревета, стана, куће и искорачите напоље на тачно једанаест степени? Да ли сте то желели, или нисте много ни размишљали о својим поступцима? То радите свакога јутра, па зашто би ово било иоле другачије?

Устаћете, искључити аларм, укључити шпорет како бисте скували кафу која ће вас, надате се, припремити за дуг и напоран дан на послу. Да ли имате времена за доручак, то већ зависи од броја одложених аларма овога јутра. Немате. У журби напуштате дом док преиспитујете себе да ли сте понели све неопходне ситнице и које вас обавезе чекају данас. Тако вам цео дан и прође у обавезама и журби. Како дан, тако и недеља, месец, година, живот. На крају умрете и не знате зашто сте живели, за шта сте се борили. Знате? За породицу, посао, каријеру, боље сутра – кажете? Где сте на том путу ка успеху постали роб своје рутине и изгубили стварну жељу за животом? Када сте последњи пут обедовали са својом породицом, смејали се до бола у стомаку и потпуно безбрижни прошетали парком? Да ли сте уопште и волели у скорије време или се држите оне Балашевићеве: „Што их више заволиш - више ти њих недостаје“? Ретка је данас љубав. Нећете је видети на улицама, па чак ни у спаваћим собама. Мада, можда је случајно уочите ако се увече прошетате кејом и сретнете младе које још увек није завртео механизам суровог капитализма и исцрпео последњу кап креативности, иновативности и воље из њих.

Ви немате места за промене, или бар тако мислите. Потребно вам је да задржите своје радно место како бисте задовољили основне потребе своје породице и евентуално, за три месеца, купили нову веш машину, јер ова је већ стара и не испире веш како треба. И тако, на крају се све своди на краткорочне циљеве, наиспуњене жеље и недосањане снове. Виших циљева нема, осим ако ту не убрајате оне да упишете дете на факултет и коначно отплатите стамбени кредит.

Желим вам свим срцем да себе не препознајете у претходним реченицама. Међутим, знам да вам је читајући ово, бар једна особа која потпуно одговара дескрипцији, прошла кроз главу. Одговорите себи искрено на сва питања која сам вам поставила, а лампице ће се саме упалити и спознаћете да постоји нешто изнад монотоности свакодневнице и изнад вас самих. Нешто у шта треба веровати да би живот имао смисла. Сами одлучите шта је то за вас, ја сам рекла шта никако не би требало бити.

Јована Првуловић IV3

Дилеме савременог човека

Кроз векове су са новим сазнањима и новим открићима мењале и бриге човека. Тако су се родиле нове дилеме.

Древни човек није знао за постојање било чега, сем за постојање своје непосредне околине и за самог себе. Није бринуо о пожару на суседном острву, нити о судбини људи које никад није упознао. Што човек више сазнаје о свету, то је све више приморан да размишља и о ономе што превазилази њега самог и његове потребе. Због тога се у савременом свету јавља дилема око тога шта је битније, потребе појединца или добробит већине.

Као последица наглог развоја науке и индустрије, развиле су се две нове дилеме. Сукоб науке и етике и екологије и економије. Савремени човек се директно сусреће са последицама индустријске револуције, немарног загађивања и коришћења ресурса. Људи уопште нису размишљали о томе како развој економије утиче на планету, већ су јурили са профитом по сваку цену. Савременом човеку то није дозвољено. Он мора прво да размишља о добробити природе, а

тек онда о заради, мада већина још увек није о томе развила свест.

Са сваким развојем новог изума рађају се нове етичке дилеме. Дилема о сигурности и приватности типична је за наше време. И биће још израженија у будућности зато што са сваким научним открићем наша приватност и право на њу полако нестају.

Докле год има науке и напретка, биће и нових дилема.

Даница Цветковић IV3

Између смеха и суза

„Када си се родио, читав свет је славио, само си ти плакао. Живи тако да, када умреш, читав свет плаче, а само ти славиш.“

Цео живот се одвија између смеха и суза. Некада су баш сузе пут до осмеха. Много труда, рада, одрицања и туге зарад неког, вишег циља. Некада смех води до суза. Док се претварамо да смо срећни, безначајна околност учини да бризнемо у плач. Уколико имамо довољно среће, смех и сузе могу бити показатељ истог осећања. Захвалности.

Када је, док се ближио мој рођендан, колачић среће рекао: „Испуниће ти се највећа жеља“, размишљала сам о томе која је моја највећа жеља. И ништа материјално ми није пало на памет. Никада није и никада неће. Само сам пожелела да видим све људе које волим. И уз мало вере и магије, жеље су ми се оствариле. О 24. октобру 2021. године могла бих да пишем двадесет четири дана и ноћи и још не би било довољно да опишем тај дан, те људе и та осећања. Захвалност на људима у мом животу, на породици и пријатељима. Нисам знала да човек може да буде толико срећан. Да сам креирала, цртала и дизајнирала, не бих могла да осмислим такав дан. Океан суза и море изненађења. Плакала сам од среће, захвалности и чисте љубави јер сам схватила да имам оно што многи немају. Људе. Људе који су ослонац, подршка, радост. Људе који ме разумеју за нијансу боље него што саму себе разумем и знам. И тако сатима захваљивах Универзуму на највећем животном поклону.

Знате причу о две кутијице? Црну отвори када је најтеже, а белу када је најлепше. У обема пише: „Проћи ће“. Баш зато, хајде да слави-мо. Успехе које ћемо доживети, неуспехе које смо преживели, снагу коју смо скупили, све сузе које смо сакрили и осмехе које нисмо могли да сакријемо. И да нам једина бол буде она у стомаку од смеха једине сузе да падају од среће!

Милица Јовановић IV3

Свет који видим, свет који желим

Добро дошли у време лажи и преваре, скривених тајни и замаскираних лица, у време у коме борба између добра и зла губи смисао јер је добро све теже наћи. Добро дошли у данашњицу, тежак је пут пред нама.

Мислим да је свет постао превише окрутан. Та окрутност нам је свима преузела мисли и тело и свакодневно вуче конце нашег постојања. Постало је важно да сваки човек буде свет за себе. Иако не признајемо да је тако, иако можда нисмо ни свесни тога, на крају сваког дана испуњеног људима, имамо, ипак, само своје биће. Људи су све више обузети страхом. Страхом од последица, од туђих реакција, од откривених тајни, страха од своје личности. Живот постаје игра без граница и та игра траје до краја, ма какав год исход био. Постоје и људи из сенке, они који су некако постали већи од нас, иако смо сви једнаки. Они утичу на наше животе, манипулишу умовима и теже да направе народ без душе, народ који се више не бори за права него пада на колена, народ који је бољи од осталих који заслужује много више, иако сви заслужујемо исто. Људи су спремни да згазе своје моралне вредности, свој понос и достојанство, све добро у себи, да би припадали људима данашњице, да би били прихваћени. Иако пишем у целини, ја не желим да припадам ни сенкама, ни данашњици. Желим да се борим за своје вредности, за оне које ће заувек имати значење. Желим да заштитим свој понос, свој морал јер ми је дат да бих га заштитила. Желим да људи прошире видокруге и схвате какав нас јединствен свет

окожује, свет који можемо да претворимо у место среће и задовољства, али само ако одлучимо да не будемо у њему сами. Да откријемо тајне и скинемо маске с лица. Да згазимо страх и постанемо најбоља верзије себе.

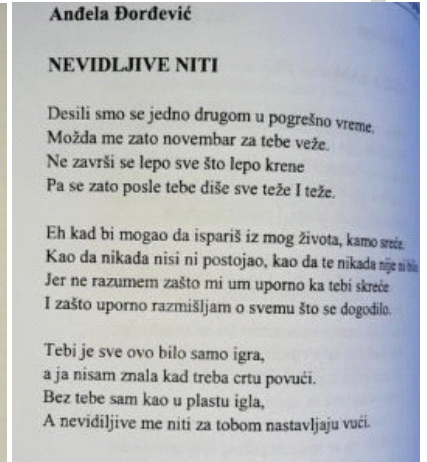
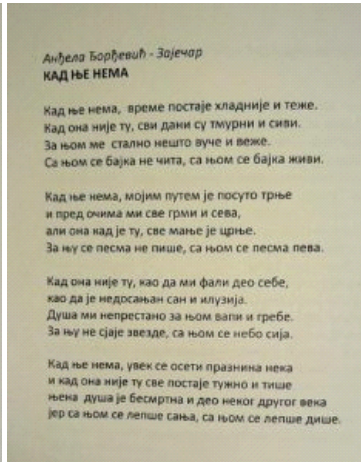
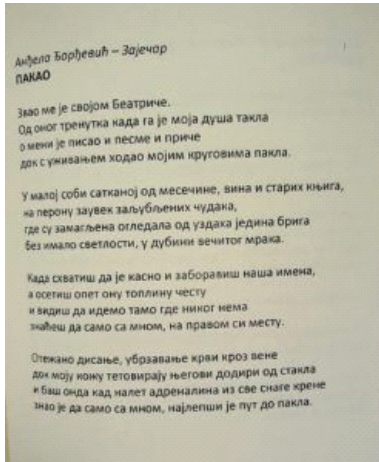
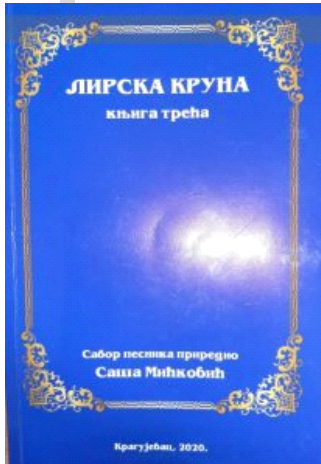
Добро дошли у данашњицу, тежак је пут пред нама, али га можемо савладати.

Елена Петровић II 1

АНЂЕЛА ЂОРЂЕВИЋ „ЛИРСКА КРУНА“

Писање поезије је вид слободе да се речима искажу тајанствене мисли, осећања, необичне слике. Анђела Ђорђевић (IV1) прву песму је написала када је научила прва слова и почела да чита. Љубав према лепој речи траје и данас. Представљамо вам њене песме које су објављене у збирци „Лирска круна“.

ПИСАЊЕ ПЕСМЕ ЈЕ КАО ОТКРИВАЊЕ СОПСТВЕНЕ ДУШЕ

Писање песме је као откривање сопствене душе. Душу нам открива Михајло Буковић, ученик трећег разреда.

Убијте ми душу

Зашто моје срце, жели једну жену Иако је она,
створена на небу Баш та лепа жена, остави ме
давно Због ње сада ми је, све у животу равно

Убијте ми душу, сахраните срце Да не могу
више да је волим Само бол ми она доноси На
врх тога још се поноси.

Ја не бирам жену, по изгледу њеном Знам ја да
је права, по нежном лицу сненом Праве се тад
виде, емоције душе У срцу тад знаш, да ли су
јој суше

Убијте ми душу, сахраните срце Да не могу
више да је волим Срце моје сад за њом мори То
ме боли, јер ме не воли.

Не пуштај га мајко, загрли свог сина Он због
једне жене, проблеме сам има Жели да је
заборави, ал мученичка суза Држи га баш јако,
нема у ког да се узда.

Убијте ми душу, сахраните срце Да не могу

више да је волим Само желим да живим без ње
Али мени срце не даје.

Киша

Напољу лије киша, а нигде склоништа И ја под
кишобраном старим И неће бити тиша, ни на
небу бојишта Ни за шта не марим

И шта ће бити сада, има ли у мени нада Да
окренем дан А киша само пада, и питам се ја
када Ћу уронити у сан

А љубави сам сада гладан, уморан и јадан И
потпуно сам сам Много сам ја гадан, и у души
сам ја хладан И нашта живот бацам

Напољу лије киша, а нигде ни склоништа И ја
под кишобраном старим И неће бити тиша, ни
на небу бојишта А низашта не марим.

И мрак је пао тамни, а њему нема равни А ја се
питама кад А пријатељи давни, у мене
разочарани Нема их крај мене сад

Зора више не свиће, дајте ми неко пиће Да
ублажим бол Ја сада пијем сирће, а лажу ме
биће Нема више алкохол

Напољу лије киша, а нигде ни склоништа И ја
под кишобраном старим И неће бити тиша, ни
на небу бојишта А ни за шта не марим

Витез

У оклопу црном, стојим испред тебе Твој витез
јаки, Још овај дан Разочаран у себе, и овим
трном Јер нису нам лаки, Јава и сан

Гледајући те тако, занемеше ми усне Лепа си и
сад, ко и увек што си била Не мрдам се иако,
усне су ти пуне Питам се кад, ће пасти виша
сила

Буде се сећања, буде се успомене Кад маштали
смо како, кише не пљуште И нашег обећања, да
нас нико не спомене Ево стигла је јесен, ветром
листови шуште

Прошлости бајна, где си нестала?, Да умириш
мене, и моју бол Нема је сјајна, нема је сада,
Душа ме гребе, ко на рану сол

Поздраве ти шаљем, волим те до краја Јер
превоз ти не дајем, анђеле до раја

Стојим испред тебе, У оклопу црном Твој
витез јаки, Још овај дан Разочаран у себе, и
овим трном Јер нису нам лаки, Јава и сан

Враг

И ево опет ја врагу Испред врата стојим На
шестом прагу од пакла Са немирима мојим
Крхак као од стакла

Кроз ходнике пролазим Дугачке, пуне и неме
Покушавам да потражим Изгубљени део мене

Шест дана узалудно лутам Али наду не губим
И душу своју спутам Од свега, да не полудим

Пролазим поред шест анђела палих Све ми
слути на чемер и тишину Ту, без промена
сталних Као да чујем олују кишину

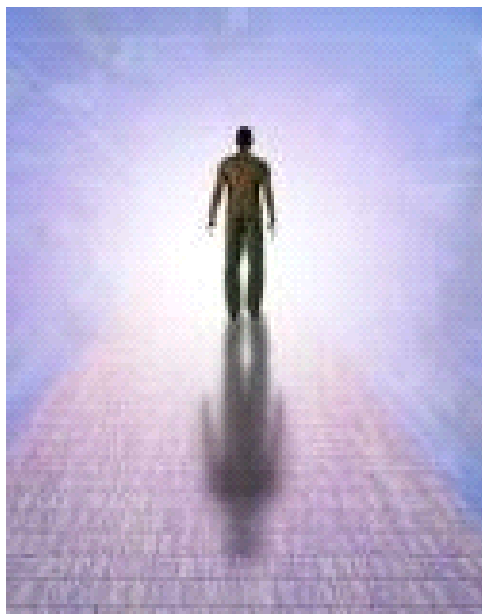
Наилазим на тебе, поносну и јаку На трону
седиш сама, са анђелима палим Видим те, а
стојиш у мраку, пронашао сам део себе Осећам
се малим, ти си моја тама

Клетва

Промукла је, још и ова ноћ Наду дајеш, и зовеш
упомоћ А после ми се ти, ни не јавиш Овим ти
мене, константно давиш

Он те има увек, до касне сате А твоју ми љубав,
наплаћујеш на рате Тешко ми да живим, тешко
ми да дишем Још теже ми је, да о овоме пишем

Пишем ја зато, јер то ми је клетва Последња је
ово, моме срцу жетва Не могу да чекам, не
могу још дуго Убиј ме убиј, моја верна туго

МОЈЕ СЛОВО ЉУБВЕ

„Мали човек али великог срца“, с очима тамним и сјаним, као зрео кестен на киши.

Од природе лепшег нема, то чудо несхватљиво и недодирљиво, стално обрадује новим изгледом.

Јесени што дрвеће губи сво лишће, зими навуче бели покривач и утоне у сан, с пролећа се пробуди, лети огреје и зарумени.

Ево свакојаког јединства и чуда, али од Бога већег нема.

Само тело, младо, јако, обучено храброшћу и нежности...

Лепо показује што је битно, што за љубав треба да постоји, да је највећа она што кад рођеног понајвише воли.

О, најслађи мој, од двоја срца сачињени, срца наших нераздвојни, куда нас путеви воде?

Варка и лажи у љубави никако нема, јер истином постајемо јачи.

Ордене за храброст, што војници добијају, такав један теби за срећу даћу.

Љубави песмом дароваћу те, да ме се увек сетиш, када нам се путеви разиђу.

У срцу моме постоји једно место, топлина га греје и чува, то је дом за тебе малени мој.

Брат кад воли сестру, кад сестра воли брата, нема сила која их може раставити.

Велика је то сила, надјачава и оне највеће, показује што је најбитније.

Ево опет нови дан дође, путеви наши биће растављени, ал у срцу твоме мој дом бива, да кад скренем знам ко ме чува.

Милица Никић 13

Чари новогодишње ноћи

У величанственој ноћи, обасјаној пркосним звездама, окићеној снежним, планинским хаљинама, седела је шћућурена у својој малој соби једна девојка. Сузе у њеним очима нису биле радоснице.

На старом отрцаном каучу преко пута седела је њена бака. Свака бора на њеном лицу оцртавала је бол и тугу. Уморна од живота, али храбра и поносна. Бориће се до краја због њене мале Искре. Сетила се те давне 1999. године када јој је на Косову преминуо муж, па син, Искрин отац. Први је страдао на Видовдан, други на Божић. Снаја издахнула док је на свет доносила кћер Искру. Искра, девојка која своје име не носи узалуд. Стална искра у њеним очима доказ је њихових живота. Сјај у тами који се не може угасити. Скромна, пристојна, васпитана, увек толерантна, ретко насмејана Искра. Рођена у рату, бори се у миру. Од када је избегла са свог огњишта са баком, преселила се у велики град, али велики град доноси велике бриге, велике трошкове, малу кућу и мало пријатеља. Странац у сопственој држави, сопственој школи, међу својим вршњацима. Нема она по два пара патика, ауто, ни скупу гардеробу. Не може да приушти часове плеса, ни пливањ, ни тенис, иако јој је то омиљен спорт. Воли да шета, када би имала с ким. Мислила је да ће је деца мање задиркивати када одрасте. Веселила се када се уписала на факултет. Чекала је, надала се, веровала.

Година прође. И друга. Ништа.

Тиштило ју је то неразумевање околине, неправда, окрутност вршњака. Прилагођавање том свету није било могуће. Морална начела нису била иста, али се није жалила, није осуђивала, није плакала. Веровала је. Надала се. Оправдавала. Била је захвална за то што има: кров над главом и баку.

Празнике није волела јер се нека зебња увлачила у њу. Свака новогодишња ноћ била је иста: скромна трпеза, са баком уз ТВ или књигу, а када почну ватромет и петарде, ставила би јастук преко главе да не чује и плакала.

А онда, баш 31. децембра, на излазу из библиотеке, док је ужурбано силазила низ степенице, пратећи погледом одлазећи трамвај, неочекивани пљуска изненадио ју је и оклизнуо. Пала је као покошена, на очиглед пролазника. Угрувана и осрамоћена није осетила бол у ишчашеном зглобу. Оно што је заболело било је у души. Нико од оноликог света није се ни осврнуо. Обилазили су је као да обилазе неки бицикл, покварени ауто, или преврнуту канту са смећем. Тада је искра у Искриним очома нестала. Догегала се до оближњег стајалишта и села на клупу. Њене сузе сакрила је киша. Њене мисли прекинула је нечија рука на њеном рамену и питање: „Треба ли ти помоћ?“

„Не, не треба ми помоћ! Треба ми лепа реч, треба ми искрени пријатељ, треба ми неко с ким бих се смејала и плакала! Треба ми неко нормалан с ком бих делила лепе и ружне вести“ - вриштала је у себи.

Као да јој је прочитала мисли, девојка с наочарима, благог осмеха и умирујућих очију, помогла јој је да се укрца у трамвај и инсистирала да је допрати до куће. Када се Искра после дуго колебања усудила да је позове унутра на чај, девојци Вери није сметала ни стара, мала кућа, ни оскудни намештај, ни поломљена дршка шољице за чај. Ниједним гестом није показала било какву

реакцију која би омаловажила и понизила Искру. Љубазно се руковала с баком, па су се све три врло брзо почеле смејати. Вера је о себи и својој породици причала отворено и искрено. Њени родитељи су били пристојни, угледни људи, интелектуалци у пензији који су све своје манире пренели својој кћерки јединици: хуманост, лепо васпитање, пристојност, правдољубивост. Као имућних родитеља, Вера је често била усамљена, управо због средине и друштва који у данашње време нису увек делили њена схватања и моралне вредности. Људе је делила на добре и лоше, а животни мото је био: „Твоја чаролија ће трајати онолико, колико успеш да створиш чаролију другима“.

Вера је позвала Искру и њену баку на прославу Нове године у свој дом. Те вечери су две девојке заједно ставиле звезду на врх јелке, А Искра је добила музичку снежну куглу на поклон. Сви заједно испратили су Стару годину весели, насмејани, уз песму, игру и шалу. Искра је овог пута одушевљено посматрала ватромет са терасе и више се ничег није бојала. Удахнула је дубоко када је почело одбројавање и схватила смисао живота: љубав, вера, нада!

Тај тренутак када се вратила искра у Искриним очима била је њена новогодишња чаролија. Поново је веровала у људе, доброту, право пријатељство које је тако дуго чекала. Стално је била насмејана, њен живот је добио неки нови смисао.

Вера и Искра запослиле су се у једној хуманитарној организацији, створиле свака своју породицу, Искра је постала кума Вериној деци, а њихове породице наставиле су да се друже. И након толико година често се шале како је понекад потребно да „сломиш ногу да би добио пријатеља“ и како мораш „пасти да би устао“!

Софија Бируцић II 1

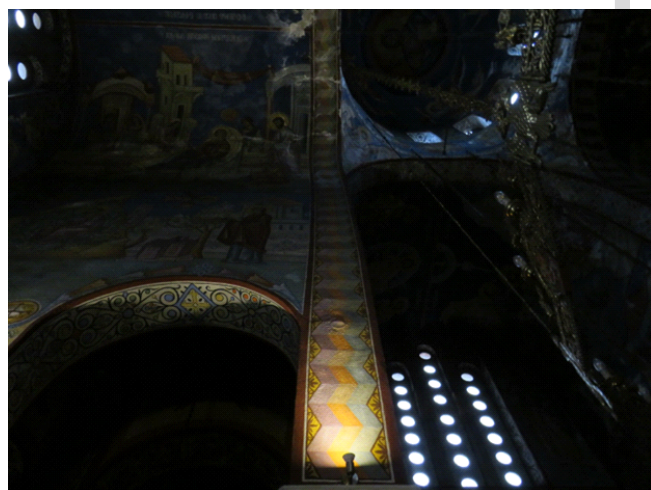
Гимназија Зајечар

Уместо речи о свету, људима, догађајима и животу приче нам казују фотографије

Представљамо вам фотографије наше ученице Јоване Павловић (IV3). Посебну захвалност за напредовање у овој уметности Јована исказује професору Слободану Петковићу.

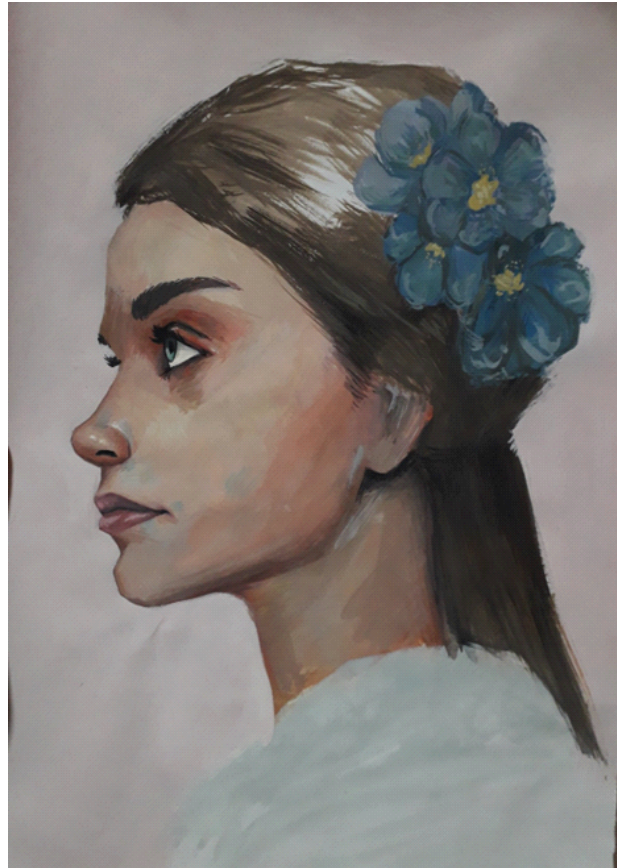
Зауоставлено време

Јована Павловић IV 3

Гимназија Зајечар

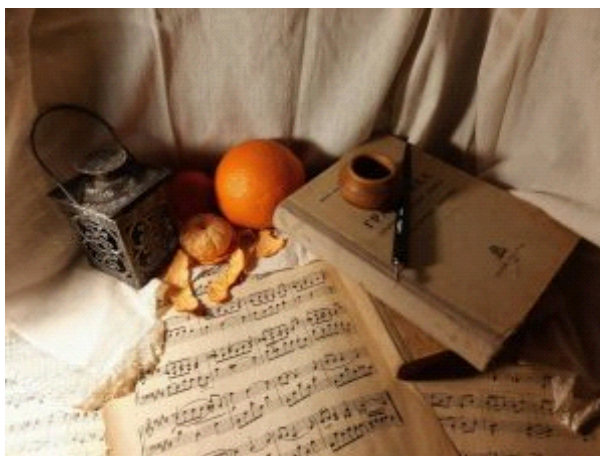
Милица Миленковић је ученица IV3 одељења. Представљамо вам њене ликовне радове. Уметност нам помаже да зауставимо време.

КАД БОЈЕ ГОВОРЕ

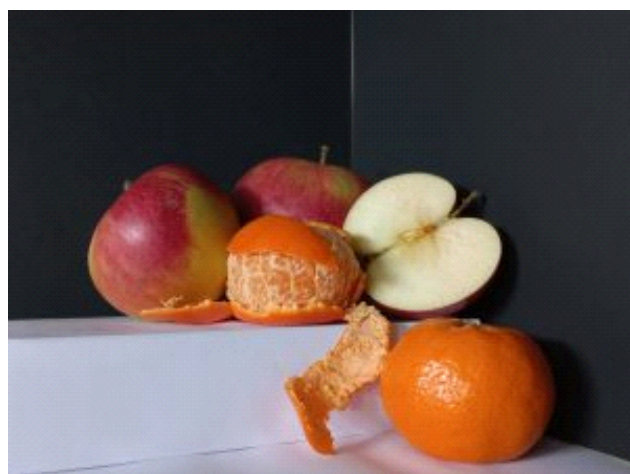
Анастасија Аћимовић III

Ива Милојковић III

Јована Шулић III

Софија Шулић III

ПОГЛЕД, РЕЧ, ИНТЕРВЈУ

У оквиру програма једногодишње размене ученика у организацији АФС Интеркултура Србија школску годину са нама проводи ученик из Бразила Vinicius Steger Pires. Са њим је разговарала Наталија Танић.

1. Које су најважније разлике, по твом мишљењу, између школског система у Србији и Бразилу?

По мом мишљењу, разлике су велике. У Бразилу не можете изабрати жељену средњу школу, већ сви похађају исту школу, тј. имају исте предмете (укупно их има 13, од историје до физике). Професори долазе у учионице и држе наставу. Школска година траје од јануара до децембра, имамо 15-20 дана одмора у јулу, а касније и у децембру. У Србији, средњошколско образовање траје 4 године, док у Бразилу 3.

2. Зашто си изабрао баш Србију?

Изабрао сам Србију јер сам хтео да видим, упознам нешто што је сасвим ново за мене. На пример, нисам желео да посетим САД зато што сви знају много тога о Американцима и њиховом стилу живота. Једна од понуђених опција је била Србија и сматрам да нисам погрешно приликом одабира. У Србији ми се свиђа све, азбука, начин живота, како се људи понашају према странцима, итд.

3. Дали си нешто знао о Србима, пре него што си дошао овамо?

Знао сам, наравно. У Бразилу су популарни многи српски фудбалери. Мој најомиљенији је Дејан Петковић и веома је познат широм Бразила. Такође, српска историја је фантастична и много тога ме занима.

4. Колико је српски језик тежак за учење?

Српски језик је врло интересантан. Покушао сам да га учим у Бразилу, али било је тешко. Сада га усавршавам, у својој хост породици говоримо искључиво на српском, што ми доста помаже у савладавању језика. Најтеже ми је изговарање слова *ћ* и *ђ* која не постоје у португалском језику.

5. Која је твоја омиљена реч на српском?

Омиљена реч ми је *полако*, не знам зашто, али веома често је употребљавам. Моји пријатељи би, можда, рекли да је то реч *пљескавица* јер обожавам да их једем, али то је јако тешка реч за изговарање.

6. Дали ти недостаје нешто из Бразила?

За сада ми не недостаје Бразил. Тамо имам мноштво пријатеља са којима сам у контакту сваког дана. Наравно, често у току дана разговарам и са својом породицом. Једино што ми заиста недостаје јесте бразилска храна. У првих месец дана боравка овде, изгубио сам 1 килограм због навикавања на начин исхране (мрзим паприку). Такође, проблем ми је било и време у које моја породица руча. Ручак је у периоду између 14:30-15:00, док у Бразилу једемо од 12:00 до 14:00.

Наталија Танић је ученица 4. разреда природно-математичког смера Гимназије у Зајечару. Основну школу „Ђура Јакшић“ завршила је као добитник Вукове дипломе и ђак генерације. Такмичила се највише из друштвених наука према којима гаји велику љубав. Током школовања у зајечарској гимназији наставила је да се такмичи и да учествује у ваннаставним активностима. Све ово је, каже Наталија, учинило да много напредује и представи себе у најбољем светлу.

Твој рад, залагања, посвећеност и остварени резултати током образовања у овој школи су препознати и крунисани наградом из Фонда мајора Цоловића. Шта за тебе ова награда представља?

Ова награда је од изузетне важности за мене и подстиче ме да наставим са својим ангажовањима у ваннаставним активностима. Заиста се осећам почаствовано као добитник ове престижне награде.

Како изгледа пут до освајања ове награде?

На путу су се налазе многобројне препреке, међутим, трудила сам се да их све заобиђем и испуним своје жеље и циљеве. Било је тешких тренутака, али када жељена награда доспе у руке, све остало се заборави. Осећај који се пробуди у вама када на ранг листи видите своје име при врху је непроцењив.

Свака награда би требало да донесе нове подстицаје. Какву мотивацију за будући рад ти даје ово достигнуће?

Слажем се, свака награда која се освоји, било на општинском или међународном такмичењу, представља велику мотивацију за даљи рад и из личног искуства могу потврдити да се та мотивисаност и жеља за напредовањем и успехом, све више повећавају, како време пролази.

Твоје гимназијско школовање се приближава крају. Шта желиш да поручиш будућим ученицима ове школе и неким новим добитницима ове награде?

Желим да им поручим да се опробају кроз такмичења и друге активности ван редовне наставе. На тај начин ће много напредовати, стећи нова сазнања, вештине, и, пре свега, искуства која ће им сигурно веома значити у будућности. Једноставно, сматрам да читањем и учењем оплемењујемо своју личност, проширујемо видике, а оно што је најважније, постајемо бољи људи. Издвојила бих и једну реченицу коју одавно знам и која ме из дана у дан све више инспирише. Једном приликом ју је изјавио Салвадор Дали и она гласи: „Интелигенција без амбиције је попут птице која нема крила.“ Надам се да ће ова реченица мотивисати будуће ученике и добитнике награда, као што је мене.

Чему те је похађање ове школе највише научило и у чему ти је највише помогло?

Захваљујући образовању у Гимназији своја интересовања сам усмерила и надоградила на најбољи могући начин. Професори су препознали моју заинтересованост за друштвене науке и од самог почетка су ми помагали у припремању истраживачких радова, такмичења и конкурса. Добијала сам мноштво прилика да унапредим своја постојећа знања и прикажем како себе, тако и школу и град, у најбољем светлу.

Теодора Лазаревић и Ђурђа Видановић IV4

Гимназија Зајечар

Ива Малетић је ученица четвртог разреда природно – математичког смера Гимназије у Зајечару. Атлетиком се бави дуже од десет година и до сада је остварила многобројне успехе, државне и међународне. Пре две године је наступила на Европским младим олимпијским играма на којима је заузела 15. место у својој дисциплини – средње и дуге пруге, 800 м. Исте године је представљала нашу школу на Школском државном првенству и освојила је прву награду и девету златну медаљу по реду. Два најзначајнија међународна успеха у каријери Ива Малетић је остварила на Балканском првенству – на 800 м златну, а у штафети 4 x 400 м бронзану медаљу. До ове школске године освојила је 7 сребрних и 4 бронзане медаље у тркама на 800 и 1500 м. Успела је да оствари и норму за Светско првенство у Кенији. У трци на 1500 м у Истанбулу освојила је другу награду. Ива Малетић је до сада освојила 211 медаља.

Са колико година си почела да се бавиш атлетиком? Да ли је то било рекреативно и да ли си замишљала да ћеш постићи оволики успех?

Атлетиком сам почела да се бавим са 7 година. У почетку, првих неколико година, нисам ни замишљала да ћу се такмичити за репрезентацију Србије, као ни да ћу постићи ове успехе које сам до сада постигла јер сам атлетиком почела рекреативно да се бавим.

Да ли успех подразумева одрицања и која?

Наравно да успех подразумева нека одрицања. Одрицања се разликују из дана у дан, али у највећој мери се одричем касних излазака, честих журки и уопштено од дружења.

Шта мислиш о својој тренутној форми и који су ти планови за будућност?

Моји планови за будућност су да уђем у сениорску репрезентацију Србије, да postanем њен стални члан и да пласманима са мањих такмичења успем да одем на оно највеће за једног спортисту - Олимпијске игре. Што се тиче форме, тренутно сам у припремном периоду тако да сам све задовољнија.

Да ли имаш неки ритуал пре трке?

Занимљиво питање.. имам две навике које су ми можда чак прешле у ритуал. Пред сваку трку имам обичај да превежем и затегнем пертле, без обзира да ли су већ добро увезане или не. Други јесте то да када затегнем пертле обавезно истегнем и искрцкам врат.

Колико је тешко ускладити обавезе у школи са тренизмима и припремама?

У првој и другој години док нисам упознала професоре и њихов начин рада, није било лако. Не кажем да је било недостижно, него да је било као и на сваком почетку- теже. Сада сам се навикла на све и ухватила сам неки ритам да постигнем све на време и у року.

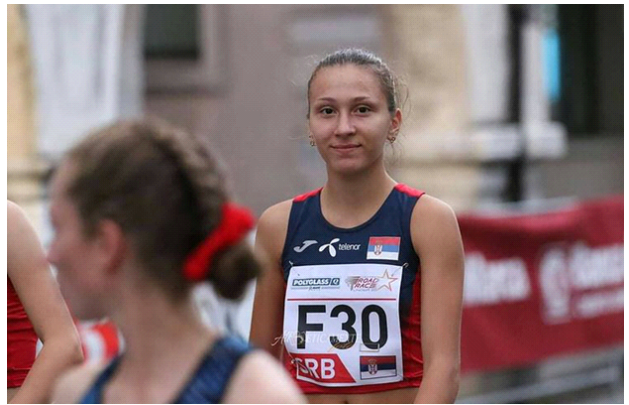
Као и сваки човек (дете, спортиста) и ја имам узор. Током одрастања моји узори су се мењали, од моје тадашње конкуренције до познатих светских атлетичара и атлетичарки, тенисера (Новак Ђоковић) па све до мог данашњег, можда, и најзначајнијег и најутицајнијег узора- Драгана Здравковића (нашег Европског првака на 3 000 м у дворани). Драгана Здравковића познајем лично и баш због тога ми и јесте најзначајнији узор.

Када и како си први пут открила своју љубав према атлетици?

Своју љубав према атлетици открила сам неколико година након почетка тренирања, не сећам се тачно када и како, али могу да вам кажем како ме је атлетика привукла. На кросу РТС-а 2010. године стигла сам четврта без икаквог тренинга. Неколико месеци након зиме, мама ме је одвела на мој први тренинг и од тада ме атлетика осваја, све до данас.

На који успех си највише поносна?

Пуно ми значи моја златна Балканска медаља на 800м, као и 15. место на ЕУОФ-у (Европске младе олимпијске игре), док сам најпоноснија на своје добро истрчане трке на којима сам, осим доброг пласмана, истрчала и лични рекорд. Такође сам поносна на све моје државне и интернационалне медаље и успехе уопштено.

Који су најтежи тренуци?

Најтежи тренуци су они када самопоуздање падне, када мотивација није на нивоу на ком треба да буде, када си спреман за неку трку и очекивао више од себе док на крају ниси остварио то за шта си био спреман или за шта си се спремао месецима уназад. Такође је тешко и то када нико не верује у тебе и ако ти верујеш у супротно, али најслађе је када таквим људима потврдиш супротно од оног што очекују од тебе.

Ксенија Милетић ПЗ

БЕЗ ШКОЛЕ ШТА БИ МИ?

Др Сања Петровић Тодосијевић (Шабац, 1977) је виша научна сарадница Института за новију историју Србије. Бави се друштвеном историјом Србије и Југославије у периоду после Другог светског рата с посебним освртом на историју детињства и историју образовања као и историјом Другог светског рата с посебним освртом на масовне злочине и Холокауст као и политику колаборационистичке управе на тлу немачке окупационе зоне у Србији. Једна је од оснивачица Центра за југословенске студије. Члан је радне групе Републике Србије за обнову Бившег југословенског павиљона у Државном музеју Аушвиц Биркенау. Активна је као чланица Иницијативе за обнову Меморијалног комплекса „Бошхо Буха“. Написала је две монографске студије: **Отећемо светлост бучном водопаду. Реформа основношколског система у Србији 1944-1959** (Београд: Институт за новију историју Србије, 2018) и **За безимене. Делатност UNICEF-а у Федеративној Народној Републици Југославији 1947-1954** (Београд: Институт за новију историју Србије, 2008). Приредила је рукопис **Григорије Бабовић, Летопис Шапца 1933-1944** (Београд, Шабац, Институт за новију историју Србије, Библиотека шабачка, 2010). Заједно са Александром Илић Рајковић уредила је зборник **Без школе шта би ми?! Огледи из историје образовања у Србији и Југославији од 19. века до данас** (Београд, Институт за новију историју Србије, Институт за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду, 2021).

„Без школе шта би ми?! Огледи из историје образовања у Србији и Југославији од 19. века до данас“ је назив зборника Института за савремену историју. Уредили сте ову књигу заједно са са проф. др Александром Илић Рајковић. Због чега сте се определили за ову тему?

Историја школства, дефинисање а затим и имплементација различитих политика образовања и васпитања представљају теме којима се колгиница Илић Рајковић и ја бавимо годинама. Наша истраживања фокусирана су на различите временске периоде. Александра се бави, пре свега, сагледавањем наведене проблематике у 19. веком, док сам ја фокусирана на 20. век и то, пре свега, на период постојања социјалистичке Југославије. Размењујући знање и различита мишљења о темама којима се бавимо дошле смо до закључка да, како је то лепо рекла рецензенткиња нашег зборника, историчарка Александра Вулетих, постоје одређене „неуралгичне тачке“ нашег образовног система чија се „метастаза“, ако тако могу да кажем, може пратити кроз читаву модерну историју ових простора па и до дана данашњег. Као припаднице научне заједнице којој припадамо али и као грађанке желеле смо да скренемо пажњу на различите проблеме из сфере дефинисања и примене различитих политика образовања и васпитања о које се као друштво „саплићемо“ од краја 19. века тј. 1882. године када је у Србији уведено обавезно похађање основне школе до данас када већ више од две деценије прилазимо кроз најновију реформу школског система. Као уреднице смо сматрале да би сагледавање многих континуитета али и дисконтинуитета могло бити од користи како истраживачима прошлости различитог профила, тако и свим учесницима у образовном процесу па и онима који се хватају у коштац са реформом школства данас. У том смислу овај зборник представља неку врсту одраза у огледалу друштва које би морало да се пресабере и почне да учи на својим грешкама. Историја, као у осталом и друге друштвене и хуманистичке науке, може и мора бити учитељица живота.

Овој теми зборник прилази из различитих углова. Шта ауторима и читаоцима овакав приступ омогућава и доноси?

Рад на зборнику радова представља велики изазов. Када говоримо о овој проблематици додатно смо биле у проблему јер је историја образовања на нашим просторима пуна „рупа“. Када то кажем, желим да нагласим да нам фале одређена истраживања поготово за 20. век. Одређени сегменти школства попут универзитетског образовања су доста добро обрађени захваљујући вредним истраживачима и истраживачицама попут Драгомира Бонцића. Ипак, одређени фале. Слободно можемо рећи да нема обимнијег истраживачког рада на тему места и развоја гимназијског образовања унутар сложеног школског система. Као уреднице веома смо поносне на младу колегиницу, докторандкињу Милицу Секуловић, од скоро сарадницу Института за филозофију и друштвену теорију и једну од секретарки наше редакције која је свој рад посветила анализи средњошколског образовања, толико значајног у периоду постојања социјалистичке Југославије када су многи кадрови фалили и када их је требало „произвести“ скоро „преко ноћи“ јер се држава суочавала са проблемима обнове и изградње земље, проблемима трансформације друштва од аграрног ка индустријском. Заједно са радом колеге Срђана Милошевића који је указао на значај развоја средњошколског образовања за пољопривреду у годинама по окончању Другог светског рата, када се огроман део човечанства суочавао са недостатком хране, рад колегинице Секуловић представља значајан помак у односу на раније објављене зборнике на тему развоја школства и образовних политика. Свесне да не можемо понудити историју образовања определиле смо се за огледни приступ посебно стављајући до знања нашим изузетним ауторима и ауторкама да нам је жеља да овај зборник пре свега стигне до студената, будућих аутора дипломских и мастер радова али и доктората из области историје образовања. Жеља нам је била да „саберемо“ постојећа знања, али и да укажемо на белине и тиме трасирамо неке нове истраживачке стазе. Поред тога, желеле смо да зборник кога смо уредиле буде нека врста друштвене историје Србије и Југославије. Због тога смо наше ауторе и ауторке подстицали да проблеме из домена историје школства и различитих образовних пракси сагледавају кроз „писање историје“ различитих друштвених група попут: жена (радови, нажалост покојне, Љубинке Трговчевић, Ане Столић), одраслих (рад Јована Миљковића), припадника националних мањина (рад Зорана Јањетовића). Сматрале смо да зборник посвећен историји образовања не може изоставити анализу историје наших све више посусталих просветних али и других институција као и одређених пракси које су неодвојиве од њих. У том смислу посебно су драгоцени

радови колегиница: Александре Илић Рајковић, Наташе Вујисић Живковић, Љиљане Станков, Ђурђе Максимовић, Љубинке Шкодрић и Ладе Дураковић.

Ви сте се бавили истраживањем реформе која је спроведена 1953. године. Како се тих година приступало образовању и који су фактори на ту реформу утицали?

Ја сам се бавила истраживањем велике реформе школства која је спроведена у Југославији и Србији током педесетих година 20. века с посебним освртом на реформу основношколског система као фундаменталног сегмента целокупног школског система. Реформа о којој је реч у мом раду спровођена је у периоду од 1953. године када је при Скупштини Федеративне Народне Републике Југославије основана Комисија за реформу школства до 1958. када је донет Општи закон о школству којим је на територији целе југословенске државе, четири деценије након њеног оснивања, уведена јединствена осморазредна основна школа каква у Србији постоји и данас. Посебно је значајно нагласити да је реформа из педесетих година 20. века била оквир за спровођење нове, савремене политике образовања и васпитања, али и оквир за успостављање нове политике детињства која је свој израз нашла у фрази „политика срећног детињства“.

Више је фактора утицало на спровођење поменуте реформе. Пре свега, југословенска реформа школства је била само једна у низу реформи школства које су тих година спровођене широм Европе и света, како на „комунистичком истоку“ тако и на „капиталистичком западу“. Свака од тих реформи била је индиректна последица суочавања различитих друштава са трагичним последицама Другог светског рата који је иза себе „оставио“ између 50 и 70 милиона људских живота, разорене градове и села, рата који је суочио човечанство са трагичним сликама страдања одраслих људи али и деце. Може се рећи да је трагично наслеђе Другог светског рата на изванредан начин допринело изнуђеној еманципацији деце као друштвене групе. Последице Другог светског рата као и слике страдања деце у Другом светском рату које су захваљујући развоју медија за масовну комуникацију сада постале „доступније“ далеко већем броју људи широм света, скренуле су пажњу на децу као посебно угрожену и незаштићену друштвену групу, али и на читав низ институција које су у свом фокусу имале децу па и на школски систем за кога се сматрало да је у годинама пред почетак Другог светског рата посебно заказао. Исход Другог светског рата је неминовно морао довести до преиспитивања различитих образовних политика. Рекла бих да су управо ова два фактора дакле први који бих окарактерисала као „откривање детињства“ и други који треба разумети као суочавање са „посусталим“ образовним политикама у великој мери „погурали“ спровођење бројних реформи школског система у годинама након 1945.

По окончању Другог светског рата долази и до формирања Организације уједињених нација чија ће једна од најважнијих агенција постати УНЕСКО, Агенција ОУН за образовање, науку и културу основана 1946. УНЕСКО ће у наредним годинама играти кључну улогу у процесу спровођења различитих школских реформи широм Европе и света па и у процесу спровођења југословенске реформе школства у периоду од 1953. до 1958. године. Чланство Југославије у ОУН-у као и њено изузетно позиционирање при УНИЦЕФ-у (од 1947), Савету безбедности (од 1951) и УНЕСКО-у (од 1952) „везали“ су југословенску државу за респектабилну и моћну међународну организацију која је у великој мери помогла Југославији и то не само кроз материјалну већ и кроз стручну помоћ као и кроз програме едукације. Након разлаза са СССР-ом 1948. године Југославија је несумњиво постала привилегован корисник различитих програма већег броја агенција Организације уједињених нација па и УНЕСКО-а који је имао кривну улогу у процесу спровођења велике југословенске реформе школства. За узврат, југословенска школа се као уморно и школе у другим деловима Европе и света градила на два основна принципа које су прокламовале управо Уједињене нације а то су били: антифашизам и коегзистенција свих до јуче завађених народа.

У процесу реформисања целокупног школског система југословенска држава је пошла и од неких других претпоставки. Пре свега, први послератни попис становништва из 1948. године је показао да деца узраста до 14 година старости чине скоро 34% свих грађана и грађанки Југославије. Када се узела у обзир чињеница да већина припадника ове групе није била обухваћена довољно развијеним системом просветних, социјалних и здравствених установа, држава се суочила са огромним проблемом. Питање збрињавања деце се разумело као крупан политички проблем. „Санирање“ проблема било је и услов

развоја социјалистичког друштва у Југославији. То је један од разлога зашто је социјалистичка Југославија током читавог свог постојања а посебно у педесетим и шездесетим годинама када се у Југославији развија једна од „најузбудљивијих“ и сасвим сигурно најаутентичнијих култура за децу и младе, имала изострен фокус на деци и младима. Тај фокус се „оштрио“ кроз имплементацију једне јасно дефинисане културне политике чији је кључни сегмент представљала политика образовања и васпитања.

Да је питање развоја школског система кроз кога је требало понудити ноови образовни односно културни модел представљало једно од најважнијих друштвених и политичких питања говори и чињеница да је један од главних мотора ове реформе из педесетих година било сазнање о изузетно ниском ступњу образовања Југословена и Југословенки. Мајка сваког трећег детета које је улазило у реформу је била неписмена. Мислим да је управо овакав приступ реформи школства дакле приступ који сагледава интерес друштва у целини био један од разлога зашто је велика реформа школства из педесетих година била учинковита. Она је у значајној мери полазила од интереса друштва у целини тј. како од интереса деце као друштвене групе тако и од интереса родитеља.

Бавећи се овом реформом схватила сам да је читав реформски процес у највећој могућој мери почивао на две групе: родитељима које је такође требало едуковати и просветним радницима. Просветни радници и побољшање њиховог положаја у држави и друштву се сматрало кључем успеха реформе. Учитељ/учитељица односно наставник/ наставница су као државни службеници представљали „лепо лице“ држава која је својим грађанима и грађанкама желела да се представи кроз различите императиве, а један од најважнијих је био императив о „добром ђаку“. Ова парола није била безначајна. У социјализму - она је била суштинска јер је школа у социјализму за разлику од школе данас имала важну социјалну функцију. Испуњавањем те функције она је друштво покретала и мобилисала више него икада до тада јер је успела да бројне сељачке синове и кћери, децу сиромашних радника захваљујући школи и образовању „спроведе“ кроз процес до тада невиђене еманципације и друштвене промоције. Једноставније речено, школа је грађанима и грађанкама у социјализму омогућавала да „изађу из атара сопственог села“ и „виде свет“. Није било необично да дете неписмених и сиромашних родитеља захваљујући школи, свом раду и успеху „прескочи класу“ и постане нпр. универзитетски професор, високи државни функционер, угледан члан друштва.

Током педесетих година 20. века Југословени и Југословенке су добили модеран и функционалан образовни систем јер је држава на највишим органима власти донела политичку одлуку о изградњи једног баш таквог система. Том се одлуком није калкулисало и држава је све своје капацитете ставила у тај погон. У процесу осмишљавања реформе ангажовани су стручни и компетентни људи. Комисију за реформу школства као и различите ресурсе из сфере образовања су водили људи који су имали огроман политички, морални али и сваки други кредибилитет. Први министар просвете у ослобођеној Србији 1944. године је постала Митра Митровић. Тако је Србија добила и своју прву жену министра просвете. Комисију за реформу школства је водио прекаљени хрватски и југословенски револуционар и политичар Милош Жанко. Савезни министар просвете у тренутку доношења Општег закона о школству је био Родољуб Чолаковић. Другим речима реформа се „сликала“ кроз дело и лик оних који су били најбољи.

Улогу епизода има истраживање Иване Ђерић и Владимира Џиновића. О чему оно говори?

У уводном тексту Зборника колегиница Александра Илић Рајковић и ја већ у првој реченици констатујемо како су прошле две деценије од када је у Републици Србији почела последња реформа образовног система. Већ на овом месту ми се позивамо на резултате важног истраживања које су колеге из Института за педагошка истраживања, колега Владимир Џиновић и колегиница Ивана Ђерић, објавили, између осталог и у раду Реформе образовања од 2000. до 2010. године из перспективе експерименталне генерације који је публикован у нашем зборнику. Истраживање које су колеге спровеле показало је из угла скоро свих кључних актера последњег реформског процеса, како припадника експерименталне или експерименталних генерација односно ученика тако и наставника, директора школа и родитеља да последња реформа школства оставља крајње противуречне утиске од којих се већина објашњава на следећи начин: „хаотичне промене честих и наглих смена праваца кретања“, без „јасних циљева и исхода“, „превише амбициозно постављене“, „осмишљене без довољног ангажмана и

укључености актера реформе у реализацију и планирање промена“ итд. Прочитавши овај рад који смо и у самом зборнику позиционирале као неку врсту, као што примећујете, епилога кога смо насловиле *Шта је било после*, учинило нам се, да би се гледано из историјске перспективе могло рећи да „жива архива“ која је остала иза једног од најзначајнијих покушаја реформе образовног система у Србији још од времена када је на овим просторима уведена школска обавеза, а што се десило 1882. године, представља једног од „најговорљивијих“ сведока доба револуција, али и екстрема, у који се образовни систем више пута суновратио да би се на идејама и „инфраструктурама“ различитих промена које су се дешавале настанком: Краљевине Србије (1882), Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца/Југославије (1918), Федеративне Народне Републике Југославије (1945) обнављао. У том смислу, „жива архива“ последње велике реформе образовног система, која се, сплетом историјских околности, десила у првој деценији 21. века, иако по свим својим карактеристикама па и разлозима (не)успеха припада 20. веку, представља „последњи доказ“ „доба реформи“, које се у зборнику који је пред читаоцима и читаатељкама посматрати од краја 19. века до данас.

Сматрате да је овај зборник драгоцен за све који се баве образовном политиком јер скреће пажњу на проблеме који су у образовању присутни и данас. На које проблеме данашњег образовања желите посебно да укажете?

Ја бих указала на два. Мислим да је један до те мере сложен и софистициран систем немогуће реформисати и учинити функционалним без јасно дефинисаног и у јавном простору за све припаднике друштва препознатљивог система вредности. Не можете „градити“ школу у друштву у ком су неке од фундаменталних идеја на којима се градио послератни свет посустале. Овде не мислим само на идеје антифашизма и коегзистенције већ и идеје о једнакости, братству, солидарности. Бојим се да младе генерације данас стасавају у свету који и превише полемисе са сваком од ових идеја, у свету у коме је дошло до реafirмације идеја које ја лично разумем као конзервативне.

Што се тиче другог проблема рекла бих да школски систем као на крају крајева и други делови система није осетљив на огромне социјалне разлике у друштву које са децом и родитељима а сасвим сигурно и просветним радницима улазе у школу. На тај начин школа се и сама укључује у процес репродуковања све већих разлика у друштву, а требало би да буде супротно. Управо је ово друго у директној вези са првим.

Још је Стојан Новаковић 1883. године увидео препреке које ометају реформе – материјалне, кадровске и психолошке. За Новаковића је ова последња кључна. Да ли тај аспект и данас има такво значење?

Нажалост има. Новаковић је психолошке препреке разумео као непостојање свести међу грађанима и грађанкама о значају школе као институције. Наравно за крај 19. века када је српско друштво било доминантно сељачко и неписмено ова врста бојазни је имала своје оправдање као што је и Новаковић имао јасну визију о томе како ће се постојећи проблем решити. Мислио је подизањем образовног нивоа целокупног становништва. Можемо рећи да није погрешно иако је за свог мандата био суочен са огромним отпорима који су заправо били отпори модернизацији и еманципацији друштва. Са становишта почетка 21. века ова врста бојазни треба посебно да нас плаши. По мом мишљењу она је у директној вези са нашим друштвеним памћењем у задње три деценије. Већ више од три деценије присуствујемо урушавању различитих институција система па и институције школе. Када институције почну да окрећу леђа грађанима и грађанкама и грађани и грађанке почињу да проналазе решења у сфери ванинституционалног. Наравно то је почетак озбиљног урушавања институционалног система, али и друштва за које у кризним ситуацијама никада не знате на коју страну ће поћи. Сетимо се шта се десило у немачком друштву почетком тридесетих година 20. века. Немогућност друштва да се суочи са наслеђем Првог светског рата као и слабост институција Вајмарске Републике створили су простор за деловање немачких нациста који су 1933. године дошли на власт. За то им чак није био потребан ни преврат. Власт су освојили легалним и демократским путем тј. на парламентарним изборима. Чини ми се да је ово врло добар пример како се и „демократска процедура“ може окренути против демократских принципа и

начела уколико се исти одвоје од просветитељских прегнућа а они су од Француске револуције исти egalite, fraternite, liberte!

Успех реформе из 1953. године протекла је из приступа. Политика образовања и васпитања је морала да изађе из школе и да укључи пионирске градове, домове културе, биоскопе, позоришта. Данашње улице су пусте, посебно у малим градовима, јер нема ни биоскопа, позоришта... Деца проводе много времена у школи, а тадашња реформа је захтевала да проводе мало времена у школи. Сматрате ли да су за неуспех данашњих реформи одговорни и ови фактори?

Апсолутно. По оштем Закону о школству из 1958. године задатак школе је био да се отвори ка друштву. Ова важна тенденција школе у социјализму је представљала последицу сазнања о дужини времена које просечан ученик односно ученица проведу у школи. Сва истраживања спроведена педесетих година за потребе рада Комисије за реформу школства су показивала да просечан ученик односно ученица далеко више времена проводи на улици и код куће него у школи. То је био један од разлога зашто је политику образовања и васпитања требало извести на улицу и у нова стамбена насеља. Наравно, сви су се питали како. Врло брзо је постало јасно да школа тешко да ће моћи да „рашири своје гране“ уколико у сам васпитно-образовни процес не укључи масовне организације и родитеље. Нова подела одговорности која је подразумевала и делегирање „власти“ односно поделу моћи између државе, друштвених организација и грађана у својој суштини је била изузетно плурална и демократска. У својој крајњој консеквенци оваква политика је имала формирање бројних, ја их зовем, off пунктова образовања и васпитања какви су били: пионирски градови, домови културе, домови војске, летовалишта, зимовалишта којима је била прекривена читава Југославија. Ова веома развијена мрежа различитих институција представљала је један од кључних потпорних стубова школског система у социјалистичкој Југославији. Она је у потпуности дисала заједно са школом и представљала њен нераскидиви део. Данас се сваки „излазак“ из школе сматра алтернативним подручјем образовања и васпитања. У социјализму није постојала алтернатива јер је алтернативно, провокативно и другачије представљало део званичног система. Са једне стране то је био „добар“ начин да држава све токове држи под својом контролом и да међу грађанима и грађанкама гради имиџ „оне“ која вам „дарује и саму слободу“. Са друге стране колико год би смо данас могли критички да се односимо према животу у социјалистичкој Југославији па и њеном односу према различитим слободама, бројна истраживања па и ово моје показују да је један баш овако замишљен систем у далеко већој огромној мери доприносио стварању слободоумних и креативних појединаца.

Сведоци смо, као што и сами кажете, да је ова важна инфраструктура данас или уништена или применена и наравно препуштена сфери приватног капитала чиме је одвојена не само од школе већ и од друштва које нажалост данас све мање тога себи може да приушти. Тако се од деце очекује да иду у школу а од родитеља да до бесвести раде. У ретким слободним интервалима друштвени живот је испуњен минималним бројем садржаја који нас интегриса у ширу заједницу. Са једне стране због непостојања инфраструктуре са друге због недостатка новца. У таквој ситуацији не постоје претпоставке за развој слободоумних и креативних људи. Зато млади данас све чешће напуштају мање средине али нажалост и ову земљу. Бојим се да им често ни живот на неком „бољем“ месту не оставља превише могућности за лични раст.

У тадашњој Југославији деца узраста од 7 до 14 година заједно са родитељима су чинила 38% становништва. Тадашња реформа се тицала и родитеља и била је заснована на односу државе према просветним радницима. Како оцењујете данашњу улогу родитеља, њихов однос према образовању и просветним радницима, као и однос државе према запосленима у образовању?

Данашњи однос државе, школе и родитеља разумем као неравноправан однос у коме се школа као и просветни радници константно подсећају да свој посао не раде довољно добро. Овакав однос шире друштвене заједнице али и државе према школи схватам као последицу неразумевања положаја који школа има у друштву. Школа је нераскидиво везана за друштвени и политички амбијент унутар ког функционише. У том смислу она је нека врста огледала на чијој се површини пресликава наша стварност.

То што нам се не свиђа слика у огледалу производи одређену врсту колективне фрустрације која се неће превазићи тако што ће се огледало „макнути из просторије“ или тако што ћете га гађати првим предметом који вам се нађе при руци. Велика реформа школства из педесетих година 20. века нас може пуно тога научити. Пре свега, одлука да се гради модеран и функционалан образовни систем је увек политичка одлука коју доносе доминантне политичке елите. Спровођење реформе школског система нераскидиво је везано са другим реформским процесима. Због тога доношење одређених закона који представљају израз реформе школског система увек прати доношење читавог сета других закона а често и уставне промене. Кад мало боље размислим, захтев за „новом школом“ је увек захтев за читавим низом радикалних промена у друштву.

Због чега се у наслову књиге нашла реченица из песме групе „Зана“?

Култна песма групе *Зана*, она која их је учинила популарним и лансирала међу највеће југословенске поп звезде, песма *Наставнице*, у нашем зборнику се разуме, са једне стране, као „права мера“ new wave-а, новог музичког правца који је обележио популарну културу с краја седамдесетих и почетка осамдесетих година 20. века, док се са друге стране разуме као глас генерације која у свом непосредном искуству није имала сећање на рат и револуцију, али је стасавала у сенци политике образовања и васпитања која је дефинисана децембра месеца 1949. године на Трећем пленуму ЦК КПЈ, када је Милован Ђилас, један од првих људи Комунистичке партије Југославије испред те исте партије изнео „захтев“ за стварање „одважног социјалистичког човека“. „чија су схватања широка и разноврсна“, „коме су туђи бирократизам и укалупљеност мисли“. Тај исти човек, тридесет година касније, овога пута из перспективе „матурске вечери“, „спреман за будућност“ подстакнут самозадовољним причама о економском расту с краја седамдесетих и почетка осамдесетих, артикулише своје (не)задовољство стихом „Без школе шта би ми“, али и одређеном дозом цинизма који је заправо представљао последњи трзјај оне политике која је на образовање гледала као на „јавно добро“ а не „лично право сваког појединца“.

Скретањем пажње на ову важну песму желеле смо и да нагласимо колико је поље популарне културе некада представљало важан простор за отварање бројних и тешких питања која су се наметала генерацији која је тек ступала на животну и историјску сцену. Не треба посебно да наглашавам да је управо та генерације изнела на својим плећима терет кризе која је у ово време већ озбиљно потресала југословенску федерацију – кризе која ће довести не само до пропасти и распада земље већ и до избијања рата. Постављајући на овакав начин проблем, колегиница Илић Рајковић и ја смо заправо желеле да отворимо простор за будућу дебату која би представљала важан допринос исписивању нових редова историје школства на овим просторима али и да скренемо пажњу на потребу за проучавањем савремених образовних политика односно оних које су „пале“ на тло дезинтегрисаног југословенског простора.

Виолета Симић

НИНА САВЧИЋ

Нина Савчић је рођена 1970. године у Београду. Дипломирала Српски језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду и Унутрашњу архитектуру на Факултету примењених уметности, магистрирала Теорију уметности и медија, докторирала Науке о уметностима: Теорија драмских уметности, медија и културе.

Радила као дизајнер намештаја и ентеријера, графички дизајнер, лектор, новинар, писала приче за децу Радио Београд 1, стални је сарадник *Нове економије* и колумниста Дневног листа *Данас*. Објављивала приче, песме за децу, теоријске радове о језику, телевизијским жанровима и филму. Прва објављена књига била је прерађен магистарски рад: *Њујорк у филмовима Мартина Скорсезеа*, анализа локалистичких ситуација.

Као саветник за односе са јавношћу у кабинету министра радила у Министарству културе и информисања, ПР текстове писала за филмове, изложбе и за фирму Home centar.

Излагала аквареле, гваш, асамблаже на више самосталних и колективних изложби у земљи и иностранству.

Од јула 2020. у статусу самосталног уметника (књижевник).

Власник свега нашег у издању Архипелага први је њен роман. Овај роман био је предложен од стране књижевних критичара за Награду „Меша Селимовић“ и ушао је у шири круг за НИН-ову награду 2019. године. За роман *Власник свега нашег* добила је награду „Исидора Секулић“. У децембру 2021. у издању Архипелага објављен је њен други роман – *Уланцима*.

У једном свом тексту објављеном у листу „Данас“ писали сте о феномену „Констракта“. Због чега Вас је овај феномен растужило?

Растужило ме је колико још увек имамо наде. Из моје перспективе, она је јалова. Прилично сам уверена да ће бити изневерено наше очекивање да ће песма представљати гранични тренутак од ког ће све бити боље, да ће друштво послушати овај глас и „оздравити“. Мислим да ће све остати како је било, да ниједна песма, књига, ниједан филм немају тај потенцијал. Поново ћемо бити разочарани.

Сматрате да су нас „наши једнолични пусти животи довели до озбиљне инертности“. Таквом стању претходе узроци. Који су то узроци и има ли лека против стања пасивности?

Ух! Промена концепта, промена власти, промена идеологије. Човек би требало да буде у центру наше пажње, не профит. Ми не маримо више за човека. Нема емпатије, солидарности, притерани смо у ћошак и трудимо се да преживимо, да притом не гледамо околу, већ само у себе. Не мислим да смо ми, обични људи криви, трудимо се да издржимо.

Која је улога образовања у превазилажењу колективне депресије о којој сте, такође, у једном свом тексту размишљали?

Отворити очи, посматрати, уразумити се... Пробудити се. Мислим да је то важно, можда

је кључно. образовање може да утиче доста, али важно је шта под образовањем подразумевамо. Предавала сам српски језик. Није у питању само то да деца науче шта је синтагма, важно је да размишљају, да у синтагми „Зачин Це“ открију шта је главни члан, рецимо. Важно је да код теме родно сензитивног језика знају не само шта такав језик подразумева већ и зашто је важно укључити га у наш говор. То питање о коме су многи лингвисти имали зачуђујуће необичне коментаре (ненаучне, пре свега), покреће важна друштвена питања: дискриминацију, сегрегацију, право на једнакост. Језик је моћно средство и пропаганде и манипулације, али и пут до разумевања себе, друштва, света, тако и пут до оздрављења.

Језик је огледало духовног стања појединца као и народа у целини. Како оцењујете језик који се употребљава у медијима?

Мислим да је често у служби манипулације.

У обиљу информација, вести, портала често се дешава да права информација побегне. На који начин једно младо биће треба себе да оспособи да избегне ове замке и пронађе прави пут до праве информације?

Увек је битно поставити добре темеље, од климавих, кућа неће имати велике користи. Размишљати, гледати око себе, много читати... Разговарати са људима који су разумни, од њих би требало учити како се посматра и тумачи свет, па и медији.

Које књиге су обележиле Ваше одрастање и младост?

Много сам волела Десницу, Црњанског, Достојевског, Сингера. Онда ми је један пријатељ открио Томаса Бернхарда. То је било драгоцено. Уз Чехова и Гогоља, постао ми је омиљени писац. Као мала сам прочитала „Кугу“ Камија. Мислим да је тај роман доста утицао на мене. Волела сам као мала Нушића.

Које књиге дају посебну боју Вашем животу данас?

Тренутно читам Мајкла Канингема, веома ми се допада. Претходних година сам ишчитала Кнаузгора. Он има сликарско око, то је посебан квалитет у његовом шестотомном роману.

Размишљајући о улози уметности написали сте да је права уметност искоришћена како би се појачали забава и декорација. Слажете ли се са идејом да озбиљна уметност, па и књижевност, траже посвећеност, усредсређеност, осамљивање?

Не знам за осамљивање, али се потпуно слажем да уметност захтева посвећеност, усредсређеност, интердисциплинарност, такође. Наравно, уз образовање, отвореност и спремност да се размишља. Јуче ми је синило, и мислим да ћу у некој од наредних колумни о томе писати, уметност захтева превазилажење стида. Морамо бити спремни да се оголимо и као аутори и као реципијенти. Срж, истина, то можемо дати и примити ако се решимо потребе за декорацијом, јефтином забавом и скривањем.

Верујете ли да ће се ускоро десити промена у односу према уметности која би, како и сами кажете, требало да нас пробуди и да нам отвори очи како да бисмо видели боље и разумели боље себе и свет?

Искрено, сумњам.

Које књиге треба обавезно прочитати да бисмо могли боље разумети себе и живот?

Много књига, много добрих књига. Обавезно Чеховљеве и драме и приче, неизоставно бар „Шињел“ Гогољев, „Луткину кућу“ Ибзену. Предлажем и „Корекције“ Френзена, „Фелисијино путовање“ Тревора.

Виолета Симић

ГОЈКО БОЖОВИЋ

Гојко Божовић (Пљевља, 1972), песник, књижевни критичар, есејиста и издавач.

Књиге песама: *Подземни биоскоп* (1991), *Душа звери* (1993), *Песме о стварима* (1996), *Архипелаг* (2002), *Елементи* (2006), *Оближња божанства* (2012), *Мапа* (2017) и *Тиха зверка поднева* (изабране песме и хронике, 2019).

Књиге есеја: *Поезија у времену*, *О српској поезији друге половине 20. века* (2000), *Места која волимо. Есеји о српској поезији* (2009), *Књижевност и дани* (2018) и *Краљевства без граница. Есеји о српској поезији XX и XXI века* (2019).

Антологије: *Антологија новије српске поезије* (2005) *Place We Love. An Anthology of Contemporary Serbian Poetry* (2006, 2011) и *Свет око нас. Европски градови у новој српској приповеци* (2009, 2018).

Награде за поезију: „Матићев шал“, „Брана Цветковић“, „Ђура Јакшић“, „Бранко Попић“, „Еуропа Giovanni International Poetry Prize“, „Кочићево перо“ и „Кочићева књига“. Награда за есејистику: „Борислав Пекић“.

Добитник је признања „Витез позива“ (2019) за рад у области културе, књижевности и издаваштва.

Живи у Београду.

Зашто је књижевност потребна човеку, а зашто је човек потребан књижевности?

Колико год понекад изгледало, и то многим, како је књижевност завршена прича и архаичан медиј, на много начина се показује како је она истрајнија од других медија и форми комуникације, како их успешно користи и прилагођава својим потребама, а поготову како је данас, када смисла имамо мање од било чега другог, књижевност важан извор и преносник смисла. И то је оно највише што нам књижевност даје: глас из времена, траг неизгубљеног времена и простора, наде и охрабрење. Морамо имати на уму да проблем није у књижевности. И данас, уосталом, настају велика дела. Проблем је у томе што књижевност није јавно видљива, она није могућност која се показује људима као један могући и стварни део њиховог живота.

Књижевност је потребна човеку јер је човеку потребан смисао, потребна му је авантура, потребан му је изазов. Човек има природну потребу да превазилази задате оквире и властити свет. У свему томе књижевност има незаменљиву улогу. Она нам не прича само нове и старе приче, нити нам само даје лепоту језика и снагу причања, она нам даје машту и слободу. Човек који зна и који машта јесте слободан човек, а то је данас, као и увек, највећи изазов. Човек без књижевности је човек без маште и без слободе, слаб и изложен манипулацији. Човек је потребан

књижевности јер она без читаоца нема никаквог смисла. Само у рукама доброг читаоца добра књига постаје живо чудо.

Исидора Секулић је у свом есеју „О култури“ рекла да бити књижевно културан значи имати стално књигу у џепу. Које су то књиге од којих се никада не одвајате?

Мени је тешко да се одвојим од многих књига. И ако кажем које су то, морам рећи, важи само у овом тренутку. У неком другом часу избор би био другачији. Ево садашњег избора: *Браћа Карамазови* Ф. М. Достојевског, *Пармски картузијански манастир* од Стендала, *Чеховљеве приче*, *Песме* Константина Кавафија, *Песме* Рајнера Марије Рилкеа, *Доктор Фауст и Чаробни брег* Томаса Мана, *Уликс и Даблинци* Џејмса Џојса, *Мајстор и Маргарита* Булгакова, *Лолита* Владимира Набокова, *Песме* Збигњева Херберта, *Проклета авлија*, *Травничка хроника*, *На Дрини ћуприја* и готово све приче Иве Андрића.

Које књиге су Вам помогле да порастете и на који начин?

Мислим да ми је у томе помогла свака књига коју сам икада прочитао. И добра и лоша. Лоше књиге такође могу да отворе очи, ако ништа друго да увежбате укус и шта свакако није добро. А добре књиге отварају врата прича и светова, судбина и емоција за које у неком часу нисте ни слутили да постоје. Сећам се тренутака када сам први пут читао *Записе из подземља*, или *Андрићеву Проклету авлију*, или *Кишов роман Башта*, *пепео*. То су потреси који отварају очи и чине човека свакако другачијим. Оно што смо прочитали нико нам не може узети, ниједна берза не може поништити, ниједна сила не може умањити, и то се увек покаже као практична вредност.

Пробајте да замислите свој живот у коме би, рецимо од сутра, биле протеране све књиге. Шта видите, како се осећате?

Данас је књижевност у великој мери маргинализована. Она се једва примећује у јавном простору. Није увек било тако, пре само двадесетак година књижевност је била саставни део свакодневице сваког човека који је имао идеју да учини нешто са собом. Већ та маргинализација ми је једва подношљива и видим је као суштинску опасност. А ако ни неко формално протерао књиге, укинуо би наше слободе и људске вредности и могућност да се дође до преко потребног смисла.

Због које књиге Вам се свет учинио као место у коме има места за свакога?

бог свих добрих књига које сам читао. Када Кавафи у својој славној песми каже да не постоји други град, како ћемо увек ићи истим улицама, то није само посвета једном великом, дубоко проживљеном граду песниковог искуства, то је снажно о нашем свету у коме има места за све личне емоције, фасцинације и доживљаје.

Која књига је Вашој души додала нову нијансу светлости?

Поменуо сам неке од њих. И никада нећу моћи да исцрпим тај списак. *Када би било могуће да у свој дом примите неки лик из књижевности, који би то лик био?* Јунака Андрићеве приче *Летовање на југу*.

Постоји ли књига због које сте заплакали и књига због које Вам и данас осмех посебно трепери?

Да, плакао сам због доста књига. И данас се сећам дечачких суза и силних емоција које је

изазвао роман Ричарда Рајта *Домородац*. А осмех? Када читате, наиђете на неку реч која Вас просветли, или у опису неког јунака доживите просветљење или муњевити час идентификације, или када уживате у мајсторству приче, све су то разлози за осмех.

На коју књигу из своје кућне библиотеке сте посебно поносни?

Поносан сам на своју библиотеку у целини. Ту нема библиографских издања, то ме никада није привлачило. Књиге ме привлаче због свога садржаја, а не због године издања. Неке књиге из своје кућне библиотеке сам читао више пута, неке још нисам прочитао. Али не бих могао да замислим интиму свог стана без свих тих књига којих је све више око мене.

Виолета Симић

АЛЕКСАНДАР ГАТАЛИЦА

Александар Гаталица је рођен 1964. године у Београду. Дипломирао је на катедри за Светску књижевност 1989. године. На књижевној сцени се појавио 1993. године и од тада је објавио 11 књига. Проза Александра Гаталице преведена је на десет европских језика. Познат је и као преводилац. Као музички критичар писао је за дневне листове *Глас јавности* и *Вечерње новости*. Добитник је награда *Милош Црњански*, *Иво Андрић*, *Умберто Саба*, *Стеван Сремац*, *Награде Удружења драмских уметника*. Јануара 2013. године за роман *Велики рат* добио је НИН-ову награду, а месец дана касније и награду *Меша Селимовић* за исти роман.

Зашто је књижевност потребна човеку, а зашто је човек потребан књижевности?

Књижевност је потребна човеку пре свега да би се, загледајући се у њу, у њој и преко ње сам препознао. Као и свака уметност, и књижевност је намењена осећањима. Не постоји ни једна друга људска активност која је намењена осећањима осим уметности. Уметности је много, али све оне су дубоко сличне, и све имају исту мету, да пробуде осећања у својој публици. А осећања - зна се, поседују само људи – иако неки веле да их имају још неке животиње. Ипак, она права осећања из којих произилази самилост, солидарност, склоност да се помогне свему кржљавијем, ситнијем, слабијем – имају само људи у правом смислу речи. Уметност је најфинији суспрат такве људскости и стога ће умрети онда када умре и последњи човек или када у последњем човеку одумре његова људскост. А зашто је човек потребан књижевности – па једноставно зато да би био њена публика. Сва уметност постоји само због публике. Не због критике, не због писца, не због поетике, не због моде, него само због публике.

Исидора Секулић је у свом есеју „О култури“ рекла да бити књижевно културан значи имати стално књигу у џепу. Које су то књиге од којих се никада не одвајате?

Пре свих, то је Кафкин „Процес“ зато што ми је након многих година читања ове књиге тешко докучити све њене равни и све хоризонте. Чак сам је и драматизовао да бих сасвим разјаснио све могућности које она пружа, али ми се чини да „Процес“ треба и даље читати. Ту је

и Манов „Доктор Фаустус” и „Смрт у Венецији”, па од наших „Људи говоре” Растка Петровића, и „Роман о Лондону” Милоша Црњанског.

Које књиге су Вам помогле да порастете и на који начин?

Махом ове које сам споменуо да и даље држим у цепоу данас. Нисам много читао децу литературу. Нисам растао у средини која ме је од малена подстицала на читање, те сам заправо „прочитао” кад сам већ стасао за литературу одраслих.

Пробајте да замислите свој живот у коме би, рецимо од сутра, биле протеране све књиге. Шта видите, како се осећате?

Мислим да је то време у којем неће бити људи. По беспутној Земљи тумараће неки створови сви налик једни другима: и сви ће бити врло тужни и сви ће само размишљати о томе како да преживе до сутра.

Због које књиге Вам се свет учинио као место у којем има места за свакога?

Највише након читања Мановог „Чаробног брега” схватио сам да је ово свет који насељавају тужни и упорни. Готово исти закључак стекао сам и након читања Андрићевог романа „Травничка хроника”. У таквим романима – који су светови са читавом насеобином људи – схватите да је овај свет огроман и да у њему не налазе место само лепо и паметни, већ и накарадни, назадни, обесправљени - и сви они живе као да ће им свима већ сутра бити боље.

Која књига је Вашој души додала нову нијансу светлости?

Многе књиге. Сада се у овом часу сећам „Пијанисте” Алесандра Барика, „Переира тврди да” Антонија Табукија, „Татарске пустиње” Дина Буцатија, „Дунава” Клаудиа Магриса – да, ето, у овом часу споменем само неке велике књижевнике савремене италијанске литературе.

Када би било могуће да у свој дом примите неки лик из књижевности, који би то лик био?

Мислим да бих тешко, ипак, примио неки лик у свој дом. Треба јасно раздвојити свет литературе од света стварности. Оно што је већма грозно за живот – говорио је мој професор Никола Милошевић – то је већма дивна храна за литературу. Књижевност насељавају неки прекомерни, често преки људи. Њихови принципи којих се држе до самосагоревања, терају нас на размишљање, њихова одлучност опомиње нас да не забасмо у преступ (хибрис), али ручати с таквим карактерима могло би да буде опасно.

Постоји ли књига због које сте заплакали и књига због које Вам и данас осмех посебно трепери?

О, да много њих. И сам покушавам да пишем такве књиге. Како се књижевност обраћа емоцијама, не вреде сви велики системи ако се не залију бар једном сузом.

На коју књигу из своје кућне библиотеке сте посебно поносни?

Ипак, ту морам бити нескроман и издвојити своје књиге. Писао сам у тешким околностима, с нимало помоћи, с мало разумевања (осим најближе околине); писао сам их без подршке старијих колега, без припадања иједном књижевном или поетичком серклу или идеологији – па ипак нешто се написало...

Виолета Симић

МЕДИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ О РАТУ- ДА ЛИ ЈЕ ИСТИНА УВЕК ПРВА ЖРТВА РАТА?

Живимо у савременом добу и сведоци смо развоја бројних научно-технолошких достигнућа. Технологија је веома унапредовала, што представља велики успех читавог човечанства.

Међутим, колико год нам технолошке иновације могу помоћи, толико нам могу и одузети. Мислим да је утицај медија и пропаганде (посебно пред крај XX, али и почетком XXI века) прави пример тога да се технички напредак може злоупотребити и нажалост, користити као средство које ће отуђити људе од праве истине. Сматрам да је овде и више него потребно истаћи дешавања у време Заливског рата (који је почео 2. августа 1990. године, а завршио се 28. фебруара 1991. године), која показују колика је заправо важност технологије приликом ратних извештавања. Наиме, становници широм света су имали прилику да путем телевизије прате ток рата у Персијском заливу. Поред тога, медији су користили сателитске технологије и имали су приступ фотографијама које су сведочиле о копненом бомбардовању и употреби опреме за посматрање током ноћи, што је остављало јаку импресију на гледаоце. Америчка мрежа „Си-Ен-Ен“ је имала веома важну улогу у овом периоду, зато што је 24 сата извештавала о ратним догађајима и умногоме је утицала на друштво и политику посебно арапских земаља, које су, увидевши значај телевизијских преноса за ширење пропаганде, и саме формирале мноштво националних, сателитских ТВ мрежа. По мом мишљењу, Заливски рат је био нека врста прекретнице, почев од начина извештавања о ситуацији у време ратног стања, па све до значаја који је имао за медијску револуцију арапског света, што је, подразумева се, довело до одређених реформи у животима становника Арабијског полуострва. Током претраживања литературе о Заливском рату, пронашла сам и податак да је Пентагон намерно објављивао слике тзв. „паметних бомби“, за које се касније, по завршетку рата, утврдило да је само 7% бачених бомби било „паметно“. Ова чињеница јасно доказује колико се истина скрива, са циљем да се манипулише народним масама. Мислим да је поменути рат заиста прави пример тога да што је више извора информисања, фотографија, видео снимака и других средстава који нас обавештавају о важним догађајима, све је мања шанса да ће се истина представити онаквом каква заиста јесте, у свом правом облику и потпуно се слажем са тим да је истина прва од многобројних жртава рата.

Сада бих се вратила у 2022. годину, тачније осврнула бих се на дешавања која су окупирали светску јавност у протекла 2 месеца. Сукоб између Русије и Украјине који траје већ дуги низ година, ескалирао је крајем фебруара месеца ове године, тачније 24. фебруара, када је руски председник Владимир Путин наредио војну офанзиву на Украјину. Мислим да медијско извештавање о рату који се тренутно одвија уопште не приказује праву истину и чини ми се да и поред толико објављених информација у претходном периоду, светско становништво заправо не зна много о дешавањима у источној Европи. Сматрам да је постојање разних интернет портала који преносе лажне информације, друштвених мрежа, монтираних видео снимака довело до тога да се људи одвоје од истине и мислим да смо сви, на неки начин, збуњени. На дневном нивоу можемо чути и видети различите вести које се односе на рат између Руса и Украјинаца, међутим, нико од нас не може закључити шта је заправо истина у свему томе.

Пропаганда је постала толико јака и утицајна да је довела до тога да људи не могу класификовати важност информација које свакодневно усвајају. Овај рат показује колико је употреба технологија заправо нашкодила свету. Пласирање лажних вести и манипулативних садржаја, путем интернета и друштвених мрежа су нажалост постали саставни део наших живота и верујем да ће тако бити и у будућности, с обзиром да дигитални свет убрзано напредује.

Рат као такав никоме није донео добро, како год да се одвија. Увек страдају недужни грађани, који су се нашли на погрешном месту у погрешно време, што је веома тужно. Они који се залажу за ратовање виде само своје интересе и корист, не марећи за невине жртве и уништене животе. Често креирају неке сопствене истине, које путем медија преносе остатку света и

изазивају додатни страх, конфузију и узнемиреност. Нажалост, она права истина ће остати негде при дну, дубоко испод слојева лажи, превара, обмана, збуњивања. Остаје питање да ли ће и када она успети да се појави пред светом, у својој форми каква заиста јесте.

Наталија Танић IV 3

Пропагандни материјали у време Заливског и тренутно актуелног рата између Русије и Украјине

ИЗВОРИ:

1. https://www.pbs.org/frontlineworld/stories/newswar/war_arabmedia.html
2. <https://www.slobodnaevropa.org/z/22613>
3. <https://www.americanforeignrelations.com/O-W/Television-The-persian-gulf-war.html#b%23ixzz1uKXkqB1l>
4. <https://www.sutori.com/en/story/medijska-propaganda--EAoTWpgqN6qNhvhYQ93LyD16>
5. <https://pages.gseis.ucla.edu/faculty/kellner/papers/gulfwar6.htm> (фотографија пропагандног материјала о Заливском рату)
6. <https://mronline.org/2022/02/02/ukraine-and-u-s-war-propaganda/> (фотографија материјала који се тиче рата Русије и Украјине)

О НОВИНАРСТВУ

Вест више није да је пас ујео човека, већ да је човек ујео пса. Ово је једна од првих лекција на Факултету политичких наука коју будући новинари чују. Осим што заголица машту, њена сврха је да инспирише будуће новинаре да дају свој максимум и дођу до несвакидашњих прича. Само најупорнији имаће довољно среће да то учине. Међутим, новинарство је много више од генијалних прича и талентованих узора. Људима је свакодневно неопходно да имају потпуне информације о догађајима у друштву како би га боље разумели, а самим тим и доносили боље одлуке за себе и своје породице.

Овај посао, истина, не обећава гламурозан живот, али гарантује узбуђење и динамаку ономе ко се за њега определи. Нема истог дана, нема шаблона и рутине, сваки нови задатак је другачији и прича за себе. Често нема устаљеног радног времена, већ се договарају задаци и рокови. Свакодневну рутину испред лаптопа умеју да замене точкови аутомобила и путовања. Тако новинари долазе до проблема готово заборављених људи који живе далеко од градова.

За новинаре се каже да су копачи друштвеног ђубрета.. Они ће, рецимо, објавити када открију да неко крши закон и за то не одговара на суду или злоупотреба моћ и тако бива привилегован у односу на друге људе у друштву. Новинарство треба да је увек у јавном интересу и да служи као аларм да се проблеми реше. Међутим, пут није лак.

Долазак до информације је као лавиринт са много ћорсокака и наизглед без решења. Попут математичког задатка са више непознатих. Као такмичење у коме противник увек има предност, а други такмичар покушава да га претстигне. Понекад је то права детективска игра у којој се претпоставља шта би неко други урадио и тако се слаже пазл, док се не открије читаву слику.

Још увек нисам упознала новинара који по својој природи није радознао, знатижељан и који при најобичнијем сусрету, макар и са комшијом, не би желео да постави бар хиљаду питања. Они најквалитетнији усмере своју природу и таленат тако да учине најбоље за друштво. Уместо таблоидног новинарства људима пружају информације, благовремено и без навијања за неку од страна. Најбољи међу њима копајући по свакодневном „ђубрету“ пронаћи ће и „човека који је ујео пса“.

Дина Ђорђевић

Дина је постала део истраживачког тима CINS-а средином 2017. године, након успешно завршене школе истраживачког новинарства. Од 2015. до преласка у CINS радила је као новинарка ваздухопловног портала Tango Six. Каријеру је почела као телевизијски новинар у РГ „Мрежа“ 2014. Данас се највише бави еколошким и ваздухопловним темама, као и енергетиком. Има искуства у раду на причама са прекограничном тематиком – 2020. писала је о проблемима са обновљивим изворима енергије на Балкану у оквиру Стипендије за новинарску изузетност коју додељује BIRN. Доприноси мултимедијалној продукцији CINS-а кроз видео продукцију и инфографике. У 2019. години додељено јој је више домаћих и међународних награда за истраживачке приче у вези са малим хидроелектранама у Србији на којима је радила заједно са колегом – признања за изузетне заслуге у истраживачком новинарству које додељују Медијска организација југоисточне Европе (SEEMO) и Централно-европска иницијатива ((CEI), EU награда за истраживачко новинарство, специјално признање за заслуге у оквиру награда за истраживачко новинарство које су доделили НУНС и Америчка амбасада, док је 2018. била финалиста у овој категорији. Добитница је награде „Марина Ковачев“, признања Новосадске новинарске школе за најбољу младу новинарку у Србији у 2018. Дина је део CINS тима који је 2017. године освојио награду „Душан Богавец“ за етику и храброст. Има искуство у држању тренинга за новинаре.

РАДИО КОГА ВИШЕ НЕМА

Радио Зајечар, најстарија локална станица у Србији, битисао је на информативним ветрометинама нешто више од седам деценија, а онда нестао. Остало је сећање све малобројнијих и актера и слушалаца. А и од тонских записа остало је мало тога, углавном у приватним архивама. Добри стари радио који је скоро читав један век био гласило од изузетног значаја и најважније средство јавног информисања локалног, а онда и регионалног становништва отишао је у медијски мрак. Али као и свака прича и ова има почетак. А почело је давне 1944. године када су зајечарски радио аматери поставили разгласну станицу. Брујање и крчање из дотрајалих звучника на градској пијаци најавило је почетак рада Радио Зајечара.

Радио је оформљен на иницијативу Окружног комитета Комунистичке партије. Од заплених немачких војних радио станица и другог трофејног материјала израђен је предајник јачине 30 вати. Двадесетог децембра 1944. године тачно у подне, из великих металних кутија у које су људи упирали погледе допрло је прво "Говори Радио Зајечар". Најаву прве локалне радио станице у Србији сменила је руска "Масовка", а онда су уследиле и прве вести. Било је то у палати Рајковић – Стајковић.

Програм Радио Зајечара у почетку је трајао један сат. Вести са фронта и саопштења АГИТПРОП-а (агитационо-пропагандно тело комунистичке партије) чинили су основни концепт емисије.

Тако је било све до септембра 1945. године када Радио Зајечар постаје права радио станица. Оскудна техника и опрема премештени су у Таловића зграду код железничке станице, запослени први радници, изграђена два студија – говорни и музички. У Земуну је купљен нов предајник снаге 300 вати и домета око 150 километара, који је са жичаном антеном смештен на силос "Житопромета". Музика је наравно ишла уживо што је стварало и одређене тешкоће невештим техничарима, а богатство сазвучја овога краја дочаравали су слушаоцима чланови Народног оркестра са бројним певачима.

Од оснивања до октобра 1945. године Радио Зајечар је програм емитовао под ознаком "пробе", а потом су устаљене информативне емисије три пута недељно, свака у трајању од по два сата. Уведена је и емисија на влашком језику, а вести су читали Миодраг Мирчић, Слободан Ђирковић Роко, Вера Барбијери.

Крајем 1946. године Радио Београд је преузео радио станицу као свој погон који од тада носи назив Државна релејна радио станица Радио Зајечар. То је, наравно, захтевало садржајно обогаћивање програма и ангажовање већег броја људи, новинара пре свих.

Технички уређаји, застарели и истрошени нису могли да издрже седмочасовни програм. А недостајали су и резервни делови. Станица је накратко пресељена у зграду Хигијенског завода у улици Љубе Нешића, а у Цоловића згради у улици Николе Пашића изграђени музички и говорни студио са савременијом опремом, просторије за новинаре и остале запослене, дискотека, магацин... Нови предајник јачине 3 kw и два антенска стуба висине 35 метара постављени су на Лубничком брду.

У новој радио станици и програм добија нове садржаје: у студију глумци једанпут месечно играју краће драме и скечеве, читају се приче и песме, дају савети. Један од првих и најаутентичнијих је савет др Љубице Мишић из 1952. године "како чувати млеко". Радио Зајечар на таласној дужини 264,7 метара вршио је чак и преносе фудбалских утакмица.

Добар глас се далеко чује а овај зајечарски слушали су у Сенти и Кикинди, па чак и у неким приморским местима, одакле су стизала писма слушалаца. Време је било поратно, па су и промене биле честе. Тешкоће, страхови, напори да се достигне или досегне неки нови ниво и датуми који су означавали успоне и падове остаће важни само актерима. Спотикали су се пионири радија о многе ствари – знање, вештину, брзину, технику, говор... Полетно и енергично. Био је то занат који се краде. Било је и оних који су одустајали, можда више него оних који су остали, а остали су они који су се "инфицирали" новинарством. Квалитет техничке опреме био је и даље врло скроман. У етар је често одлазио и лавез комшијских паса, а врата студија подупирана су леђима због радозналаца.

С временом радио све више поприма одлике праве станице: новинари, спикери, вести... Извештава о свим важним догађајима, бележи историју... Снима емисију о боравку два председника – Тита и Каунде (афрички вођа, први председник Замбије) – у Бору, 7. маја 1970. године. Станица је тада већ имала предајник снаге један киловат а о четворочасовном дневном програму бринуло је шест новинара, два спикера, два техничара и један музички уредник. Полетна редакција доказала се и на конкурсима Радио Београда за најбоља новинарска годишња остварења на локалном радију и 1972. године добила Прву награду у категорији емисија о култури. У области спорта – већ су били премашени стандарди локалног радија. Новинари и техничари преносили су утакмице из свих градова Србије. Са таквим еланом и ентузијазмом није било могуће да ова радио станица остане незапажена. Више од једне четвртине годишњих

Тимназија Зајечар

награда у Републици добијали су управо радници Радио Зајечара. Сарадња са другим станицама у Србији постала је веома озбиљна, основана је Заједница радиодифузних организација Србије чији је члан био и Радио Зајечар, и 1980. године у Зајечару је одржан први Фестивал удружених радио станица Србије.

Велики допринос радио програму давала је музика. Тимочка крајина богата је архаичним звуцима, а сазвучје читавог краја предано је прикупљано и архивирано. За потоње генерације поштовалаца и истраживача...

Деведесете године прошлог века у Радио Зајечару обележене су кадровским и техничким развојем. Највећи инвестициони подухват је свакако постављање УКТ предајника снаге 1 киловат на Тупижници и куповина најсавременије ШТУДЕР студијске технике. А онда су уследили нови изазови. Увек корак испред других, Радио Зајечар је постао богатији и за права репортажна кола – илити покретни студио.

Новинари су се у свом послу суочавали са разним могућим и немогућим ситуацијама. Позив их је често доводио на маргине живота, у ратом захваћена подручја или у контакт са пошастима попут сиде за коју су са свих нивоа тада долазила упозорења о степенима ризика и безбедној удаљености. Радијски посленици стизали су свуда. Без обзира на ризике.

Репортажна кола и мобилна екипа увежбана да се за тили час постави за јавно снимање или директан пренос донели су Радио Зајечару богату фонотеку музичког блага, можда највећу у Србији, а у редакцију су непрестано стизали нови, млади ентузијаста, плавили етар снагом и надахнућем, идејама, трендовима. Све је било "покривено". Од комуналија и временске прогнозе до политике, од дечјих песама до цеза и класике, од малих огласа и жеља слушалаца до радио драме, од програма за младе до документарних репортажа.

Технички веома опремљен, кадровски такође са педесеторо запослених и двадесетворочасовним програмом Радио Зајечар је ушао у 21. век. На добрим основама, са дугогодишњом традицијом и искуством овој радио станици није било премца. Реноме и кредибилитет су били неоспорни. "Како јавља Радио Зајечар" значило је информација из прве руке и са лица места, из поузданих извора и са свих страна. За домаће слушаоце означавао је поузданост, важност и обавештеност. За оне из далека глас спикера значио је дом.

Увек са жељом да се постигне више и боље, да се глас чује даље и јаче, да се покрије што веће подручје чујности, да се слушалац обавести и о најситнијим појединостима важним за њега и његово окружење, али и шире, Радио Зајечар је често био склон да започиње нове подухвате и буде пионир у многим стварима. Па и у приватизацији... Последњи корак на том путу био је његова лабудова песма. Године 2016. престао је да постоји.

Прича о њему и његовим јунацима полако нестаје са хоризонта, а с њом се заувек губи и оно што је Радио Зајечар забележио за историју. Или можда историја престаје да буде важна...

Ко зна? Можда није далеко дан када неће бити никог ко би могао да почне причу: "Беше једном један радио..."

Ирена Јовић Станојевић, спикер, водитељ, новинар-уредник Радио Зајечара и РТВ Зајечар од 1981. до 2006. године:

БЕЛИ, МЛАДИ, СВЕТЛИ ДАНИ

Основна астролошка аналогија дана јесте живот који се рађа, пролази, и гаси попут дана. Месец имитира дан својим менама: млад-праскозорје, прва четврт-предвечерје, помрачина-ноћ. Годишња доба такође опонашају дан: пролеће-зору, лето-подне, јесен-сутон, зима-ноћ. По народном схватању, дан траје од изласка до заласка сунца, када настаје ноћ; седмични дани нису једнаки - једни су срећни, а други несрећни.

Бели дани (бели понедељак, бели уторак итд.) падају у седмичну недељу по Тројицама (Духовима). Назив је, по свој прилици остао из времена када је бела боја, супротно данашњем схватању, била симбол жалости за умрлим. Постоје и *црни дани*, од којих су се одржали Црни петак и Црни уторак. *Заклопни дани* су десет дана пред Светог Николу; тих дана држане су маказе под каменом „да миши не гризу тканине“, у селима источне Србије то је трећа недеља ускршњег поста. *Мучни дани* су од од 13. до 15. децембра. По библијском предању, Богородица се намучила пред свој порођај. У том периоду, гравидне жене су избегавале неке женске радове.

Бадњи дан је када се уносе бадњаци у кућу. *Божји дан* је други дан Божића. *Коњски дан* је Тодорова субота, у седмици чисте недеље. *Мечкин дан* је 30. новембра. *Бабини дани* су посвећени свецима. Називају се и *Зајмљени дани*, од 01. до 09. марта. И *Благи дани* су посвећени свецима. Они се празнују, а свеци прослављају. *Варовни дани* су мањи празници које углавном жене светкују због напретка деце и против болести.

Заветни дани су општи и обавезни за све чланове друштвене заједнице. Дан је постао заветан зато што се некада у тај дан догодила временска непогода или епидемијска болест. Верује се да свеци Герман и Унифрије строго кажњавају људе који раде у оброчне дане. *Млади дани* су они који настају од почетка пуњења месеца, срећни су за почетак сваког посла а стари дани настају од месечевог опадања. Од Божића до Богојављања су *некрштени дани* и ноћи. По веровању, тада се највише крећу и привиђају демони, као и некрштена умрла деца по којима су добили назив. *Просени дани* или „просенци“ су у децембру; тих дана жене нису шиле да се тканине не би „просениле“. *Светли дани* су три ускршња дана.

Први дан недељне седмице је *понедељак*. Услед таквог редоследа настало је веровање да је понедељак најсрећнији дан за почетак сваког рада па су и деца која се роде овог дана срећна. Светли понедељак је ускршњи. *Уторак* је други дан седмице, несрећан за почетак сваког рада. Тада се не приређују венчања и не крсте деца. Дете рођено у уторак биће срећно, али ће мало живети. *Среда* је трећи или средишњи дан недељне седмице, па је по томе добила име. Убраја се у напредне дане за сваки почетак рада. Луда среда је у седмици Тодорове недеље. Празнује се због главобоље, нарочито то чине оне личности које испољавају знаке расејаности и заорава. *Четвртак* је по народном веровању срећан дан. У четвртак од Благовести до Малог Спасовдана није се на себи носила бела боја, није се бело рубље за сушење простирало, да не би тукао град. *Петак* је пети дан недељне седмице. Старословенски назив пет'к код нас је забележен у XIV веку. Он је персонофикован као светица Петка. *Субота* није добра за почетак радова. То је дан мртвих. У тимочким селима дете рођено у суботу је, по веровању, имало моћ да види вештице. *Недеља* се у народу сматра за светицу. По легенди, светица Млада Недеља претворила се у шестокрилог змаја са четири главе, да казни Краљевића Марка, што је у њену недељу ишао у лов.

У народу постоје многа веровања о томе какав ће бити живот, срећан или несрећан а дани у нашим животима, како се верује, нису исти.

Сузана Антић,
етнолог и виши кустос Народног музеја у Зајечару

ПРОКЛЕТА АВЛИЈА

„Проклета авлија“ је назив дела чији је аутор Иво Андрић, једини српски добитник Нобелове награде (1961. година). Први пут је објављена 1954. године. Многи критичари и стручњаци из области друштвених наука су о овом Андрићевом остварењу говорили са великим одушевљењем истичући непроцењиву вредност целокупног стваралаштва Иве Андрића.

Петар Цацић, књижевни критичар и аутор дела „О Проклетој авлији“, наводи следеће:

„Бројем издања на нашим и страним језицима, Проклета авлија је једно од најприсутнијих дела домаће литературе и код нас и у свету.“

Писац је успео да у овом роману прикаже тугу и немоћ појединаца (лик Ћамил-ефендије) пред бескруполозном и суровом влашћу (лик валије), а по мом мишљењу, најбоље је приказао однос представника владајућег режима према тековинама које обезбеђују људску egzистенцију, првенствено у духовном погледу (валијин страх од историјских књига које су биле идеје водиле Ћамил-ефендији и на основу којих је Ћамил покушао створити свој животни пут).

Посебно треба издвојити лик Ћамил-ефендије и историјске чињеница које су биле од изузетне важности за обликовање овог лика. У „Проклету авлију“ је уведен као човек који је закорачио унутар зидина цариградског затвора. Његова прошлост је читаоцима касније испричана. Међутим, једна прича која се тиче османске историје, а која је описана у оквиру овог романа, помаже нам да схватимо Ћамилов положај у друштву, али и његове унутрашње немире и проблеме са којима се морао храбро борити. То је прича о животу Џем-султана, сина султана Мехмеда Фатиха који је 29. маја 1453. године освојио Цариград, данашњи Истанбул. Џем-султан се након смрти свога оца 1481. године нашао у тешкој ситуацији јер се у том периоду се одлучивало ко ће наследити престо - да ли Џем или његов рођени брат Бајазит. Џем је, на неки начин, био у предности у односу на Бајазита. Наиме, Џемова мајка је била Чичек Хатун, принцеза која потиче из српске феудалне породице, док је Бајазитова мајка била робинја чије порекло није познато. Додуше, међу историчарима се и данас воде дискусије о породици Чичек Хатун. Не може се потпуно тврдити да је била Српкиња, али зна се да је потекла из хришћанске (православне) породице и да је, по доласку у Османско царство, примила ислам и постала Чичек.

Џем-султан је придобио и симпатије тадашњих грађана (што показује да је био боља особа од свога брата), али није могао да се избори са амбицијама незауостављивог Бајазита чија је главна намера била да постане престолонаследник. Нажалост, највећу жртву у овим немилим догађајима је поднео управо Џем-султан који се, након што је Бајазит заузео престо, прво склонио у Египат, а одатле на острво Родос где су га дочекали хришћански витезови из реда Светог Јована на челу са својим великим мајстором. Како је време одмицало, Џем-султан постаје средство које ће бити искоришћено за покретање крсташког похода против Турске и за свргавање Бајазита са престола.

Ова историјска прича је оставила великог трага на Ћамил-ефендију који је своју судбину поистоветио са трагичним животом Џем-султана. То се најбоље може приметити кроз једну ситуацију – причајући о Џем-султану Ћамил је у једном тренутку изговорио: „Ја сам то!“ На основу ове реченице јасно може закључити да је свој положај упоредио са Џем-султановим.

Нажалост, и Џем-султан и Ћамил-ефендија су били жртве владајућег система и времена у ком су живели. По мом мишљењу, историјска позадина која је приказана у роману и која је умногоме помогла читаоцима да схвате живот Ћамил-ефендије доказ је колико је Иво Андрић, заправо, био способан писац и интелектуалац који је успео да повеже два историјска раздобља, а затим и судбине две, наизглед, веома различите особе; обичног и усамљеног човека (Ћамил-ефендија) и претендента за престо у Османској империји (Џем-султан).

Морамо бити поносни и захвални што је Иво Андрић, великан књижевности, дипломатије и историје, потекао управо са наших простора. На нама је да чувамо духовно благо које нам је подарио и истичемо вредност његових дела која ће живети и трајати вечно.

Наталија Танић IV 3

ИЗВОРИ:

1. Борислав Михајловић, „Читајући Проклету авлију“, предговор у: Иво Андрић, Проклета авлија, Београд: Српска књижевна задруга, 1960.
2. Иво Тартаља, „Језгро приповедачеве естетике“, Приповедачева естетика, Београд: Нолит, 1979.
3. Петар Цацић, „О проклетој авлији“, Београд: Просвета, 1992.
4. Радован Вучковић, Велика синтеза: о Иви Андрићу, Београд: „Алтера“, 2011.
5. <https://www.andricgrad.com/2014/10/na-danasnji-dan-rodjen-ivo-andric/>
(фотографија Иве Андрића)

Светски дан књиге и ауторских права

Светски дан књиге и ауторских права обележава се 23. априла сваке године. Одлуку о обележавању овог датума донео је УНЕСКО 1995. године.

Читање почиње од жеље, очију и срца. У сваком друштву коме је стало до писмености, учење читања је попут иницијације јер представља симболични прелаз из стања зависности у стање слободе која се осваја речима. Читање пружа могућност откривања заједничког сећања, тајни, успомена и завештања. У јеврејском друштву током средњег века славио се ритуал учења читања. До проналаска штампе књиге су припадале малобројним богатим читаоцима. Људи који су желели да сазнају о чему говори нека књига могли су да чују садржај једино када га неко други чита. Драгоцену књигу нису могли да држе у својим рукама сви који су то желели. На дворовима књиге су се читале наглас ради забаве и поуке. У време Светог Бенедикта слушање читања књига била је духовна вежба. Судбину књиге, појединаца и целог света променила је 1455. година. Тада је Гутенберг је објавио прву штампану књигу. Била је то „Библија“. Неколико година након овог открића штампарске машине су се рашириле по читавој Европи.

Данашњи читалац је повлашћен. Књиге су ту, свуда око нас. Не постоје препреке које читаоца могу удаљити од књиге, осим оних унутрашњих, а њих је, можда, и најтеже победити. Ко је макар једном осетио радост откривања књиге, ту радост ће стално умножавати. Она личи на тихи говор звезда.

Од глиненых плочица на којима је описан Гилгамешов пут, па до данас – књижевност нас несебично и племенито води кроз време. Књиге нас верно чекају и памте сусрета са нама као што сусрети са њима могу променити унутрашњи свет читалаца. Ко чита, мора знати да има двоструки живот, свој и онај који је омеђен корицама књиге. Када се та два света сретну, роди се нова благост. Додирнути даљине и туђину, осетити чисту срећу и тежак бол непознатих људи, бити у исто време овде и у далекој прошлости или у будућности – све је то могуће са књигама.

Читање нам помаже да док одрастамо будемо лаконоги, а у позним годинама живота књиге нас подсећају да се пролазност може зауставити речима и уметношћу.

Да ли би за нас било боље да нисмо никада искорачили из свог живота и на трен осетили Дон Кихотов занос, Хамлетов бол, меланхолију Чеховљевих јунака и суматраистичку утеху Црњанског? Не, не би било боље. Без књига свет би био пусто и самотно место.

(Подаци који се односе на историју читања преузети су из књиге „Историја читања“ А. Мангала)

Виолета Симић

Кинеска филозофија

Место које је филозофија заузимала у кинеској цивилизацији би се могло упоредити са местом религије у другим цивилизацијама. У кинеском друштву је филозофија била брига сваке образоване особе. У давна времена, уколико је човек уопште био образован, прво образовање

које је стицао било је филозофско. Бити филозоф у Кини није била делатност, већ дужност сваког човека. Сврха изучавања филозофије јесте да човеку омогући да буде човек, а не човек неке одређене врсте. Због тога у Кини нису постојали професионални филозофи који нису имали потребе да стварају формална филозофска дела. Њихова дела се састоје из списа и писама која су слали ученицима. У њима нема повезаности између ставова, а нека су сачињена од само 5000 речи. Ипак, она садрже читаву њихову филозофију. За разлику од европских филозофских дела, дела кинеске филозофије одликује недостатак систематске повезаности што се надокнађује њиховом сугестивношћу. Сугестивност је идеал кинеске уметности, те су се кинески филозофи често изражавали у

облику афоризама, језгровитих изрека или алузија. У поезији оно што песник жели да саопшти често није оно што је непосредно речено, већ оно што њоме није речено. По кинеској традицији у доброј поезији је број речи ограничен, али су идеје које она наговештава безграничне, па уколико би неко дело било више систематски повезано, оно би изгубило сугестивност. Идеал кинеске уметности није без своје филозофске позадине. У поглављу књиге Цхуанг-тзу каже:

„Мрежа служи за хватање рибе, али када човек ухвати рибу, нема потребе да даље мисли о мрежи. Клопка служи за хватање зечева, али када човек ухвати зеца, нема потребе да даље мисли о клопки. Речи служе да садрже идеје, али када човек схвати идеју, нема потребе да даље мисли о речима. Када бих могао наћи неког ко је престао да мисли о речима, па да с њим разговарам!”

Због свих ових одлика, неко ко не говори кинески не може схватити кинеску филозофију у потпуности. Читајући превод губи се сугестивност, а то значи да се губи много. Превод може пренети само једну идеју, док оригинал често садржи много других.

Даница Цветковић IV 3

QUEEN

Свако ко је чуо за бенд *Queen* вероватно зна за неколико њихових хитова као што су: „[We Will Rock You](#)”, „[We Are the Champions](#)”, „[Another One Bites the Dust](#)”, „[Bohemian Rhapsody](#)” ...

Британски рок бенд формиран је 1970. године. Прва четворица која су основала бенд су [Freddie Mercury](#), [Brian May](#), [Roger Taylor](#) и [John Deacon](#). Пре оснивања бенда May и Taylor су заједно свирали у бенду „Smile“, а један од фанова тог бенда био је и Freddie. Deacon им се придружио 1971. године пре него што су објавили свој први албум 1973. године. Brian May је био гитариста бенда и текстописац, бавио се и астрофизиком. У својим тинејџерским данима је своју прву гитару направио са својим оцем. Први албум бенда *Queen* се није добро показао, за разлику од њиховог другог албума који се појавио неколико година касније и са којим је са којим је *Queen* израстао у рок атракцију. Freddie Mercury, певач бенда, остао је упамћен по свом гласу и енергичним наступима на концертима. Нажалост, преминуо је од је HIV-а 24. новембра 1991. године.

Песма [Bohemian Rhapsody](#) је 2002. године проглашена за омиљени хит свих времена у анкети коју је спровео [British Hit Singles & Albums](#). Анкетом из 2005. године оцењено је да је њихов наступ на Live Aid-у најбољи уживо наступ у историји. *Queen* је 2007. године изабран за највећи британски бенд у историји од стране слушалаца BBC Radio 1.

Нису свима песме овог бенда на плејлисти, али они који их слушају знају да њихове песме не могу да досаде. Бенд са оваквим достигнућима остаје упамћен по имену, хитовима који се и данас слушају и који враћају људе у младост. Можда ће нека њихова песма оставити дуготрајан утицај и на вас.

Марија Стојановић II4

ПОГЛЕД, ИНСПИРАЦИЈА

Изабране најлепше речи српског језика

Преузето са сајта Друштва за српски језик и књижевност Србије
<http://drustvosj.fil.bg.ac.rs>

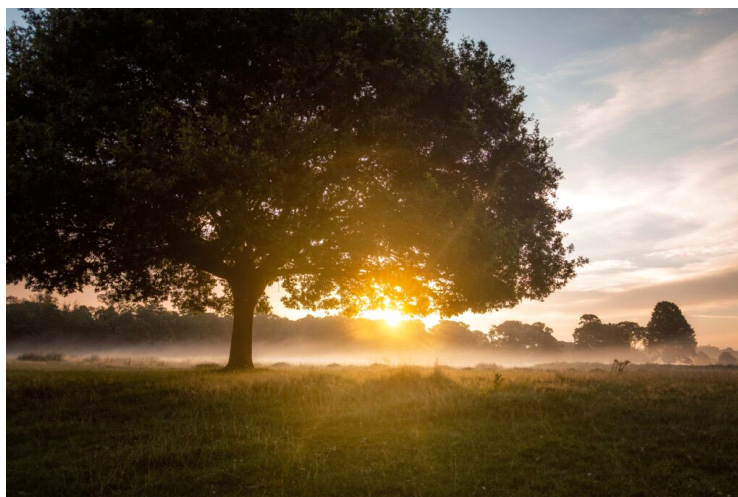
У оквиру манифестације *Март, месец српског језика*, у организацији Друштва за српски језик и књижевност Србије у сарадњи са Катедром за српски језик Филолошког факултета Универзитета у Београду, организован је конкурс на који су ученици слали своје предлоге за најлепше речи српског језика. Ученици различитих узраста, од оних који похађају пети разред основне школе до оних који завршавају средњу школу, слали су на адресу Друштва за српски језик изабране речи које сматрају најлепшим у српском језику према њиховом значењу, звучању, грађењу, симболици или према драгој успомени на оне своје ближње од којих су их чули. Стигло је 905 предлога, а трочлана Комисија, коју су сачињавале проф. др Рајна Драгићевић, проф. др Весна Ломпар и мр Весна Николић, изабрале су реч **праскзорје** као најлепшу од оних које су пристигле на конкурс. Да реч праскзорје заиста заслужује пажњу, потврђује и чињеница да се за њу одлучило чак десет ученика: Богдан Николић из Пећинаца, Богдан Петровић из Ваљева, Катарина Зарић из Београда, Јана Прекић из Аранђеловца, Уна Савић из Београда, Реља Јарковачки из Панчева, Софија Ненадић из Кнића, Петра Миливојевић из Земуна, Виолета Тодосијевић из Параћина и Александра Марковић из Винче.

Праскзорје је словенска реч која означава време пред излазак сунца, кад зора праска, пуца. Ова слика видљива је и у сложеној творбеној структури те именице. Реч носи дубоку симболику рађања, почетка и наде. У образложењу своје одлуке ученици су писали да им се чини као „да пуца, уз прасак, љуска дана који се рађа”, да реч означава „почетак нечег новог, лепог и искричавог”, као и да се праскзорје односи на „нови дан, нови почетак и повратак светлости након таме”, док су неки запазили да та „једна реч описује толико много”.

У ужем избору нашле су се и *речиблагодат*, *благоухан*, *благовање* (јер су због узвишености придева благу њиховом саставу биле међу најбројнијим твореницама у српскословенском језику), *нигденидина* (због великог експресивног набоја), *ватра* (зато што спада у именице које имају највише значења у српском језику), *преумљење* (због тога што преумљење следи након искреног покајања), *мркосвестица* (зато што се разликује од општепознате несвестице).

Међу речима које су се много пута поновиле као најлепше налазе се *љубав*, *породица*, *мајка*, што сведочи о томе да наша деца, упркос свему, држе до правих вредности.

Свих десет ученика-победника биће позвано на Филолошки факултет, где ће им бити уручене симболичне награде, а Друштво за српски језик и књижевност Србије објавиће дигиталну књигу са одговорима свих ученика, њиховим именима и образложењима која су навели – јер Комисија сматра да су сви одговори победили и да су све послате речи најлепше!

Истраживање о читалачким навикама младих у Србији (чланак је преузет из дневних новина “ДАНАС”)

Немамо кризу читања, него кризу садржаја

Најјачи утисак који се стиче истражујући шта и колико читају млади људи је онај да смо склони да крајње паушално закључимо да они у ствари не читају и да су за њих књиге превазиђене.

А истина је заправо да релевантног истраживања које би овакву тезу потврдило или оповргло готово да нема. Једноставно, свеprisутност друштвених мрежа, Инстаграма и ТикТока, те сати које млади, па и деца, проводе “буљећи” у мобилне телефоне, нужно су наметнули овакав закључак, пише портал Startuj.com.

С друге стране, како се наводи, једно од ретких истраживања о овој теми, под називом Млади у Србији, које је пре три године спровела немачка фондација Фридрих Еберт, показује да је једна четвртина младих одрасла окружена великим бројем књига, односно да је 29 одсто њих изјавило да често чита књиге, 57 одсто да то ради понекад, док 14 процената младих никада не чита.

У издавачкој кући Лагуна која је за сајт Startuj.com спровела истраживање у својих 50 књижара широм Србије, кажу да резултати показују да млади између 15 и 30 година чине око трећине укупних посетилаца, као и да су посебно заинтересовани за манге (стрипови и анимиране књиге), епску фантастику, екранизоване књиге, као и ону литературу која се препоручује на друштвеним мрежама.

– Најпродаванији су наслови аутора Сара Џ. Мас и Перси Џексон. Јако су популарне и књиге које су екранизоване, углавном са Нетфликса, којих и нема много у преводу, само на енглеском... Наша књижара је окружена факултетима, домовима за студенте, неколико основних и средњих школа су релативно близу, па су млади чести посетиоци – кажу у књижари код Вуковог споменика у Београду.

Слично је и са књижарама на другим локацијама у Београду. Међу насловима се, кажу продавци, издвајају посебно „Ноћна школа“, „Хари Потер“, „Господар прстенова“... док нешто старији купују и књиге Јуа Несбеа. Такође, девојке су заинтересоване и за популарну психологију.

– Девојке до тридесет година купују књиге попут „Дете у теби мора да пронађе свој завичај“, „Шта нам свако тело говори“..., као и наслове „Његова девојка“, „Његово срце“... док младићи чешће читају фантастику – трилогија „Прстенова“, серијал „Вештац“, серијал „Песме леда и ватре“, серијал „Пространство“, трилере Агате Кристи, као и стрипове – кажу у књижари у Зрењанину.

Ужичани, кажу тамошњи књижари, траже „љубиће или фантастику“, док је од домаћих писаца најпопуларнији Борислав Пекић.

– Постоји јасна диференцијација у укусима код младих различитих година. Најмлађа поткатегорија 15-20 година, највише је тренутно заинтересована за манге. Они, такође, читају и серијале попут „Његове девојке“, „Ноћне школе“, „Стакленог престола“... „Хари Потер“ је и даље популаран. Старија група између 20 и 25 година окренута је читању популарне психологије, књигама у вези са предузетништвом, менаџментом, трилерима (Ју Несбе, Харлан Кобен, Агата Кристи) и еротским романима („50 нијанси сиве“, „Мој мушкарац“, „Верити“, „Дрски сапутник“), док они са више од 25 година имају оформљенији укус, читају озбиљнију литературу, мада треба нагласити да и ту има доста поларизација и различитих интересовања, које се често тичу њихових професија. И међу њима се читају сви претходно наведени жанрови, али и домаћи аутори попут Стојиљковића, Видојковића, Тиага Станковића, те трилери и биографије музичара – кажу у књижари у Јагодини.

Гојко Божовић, писац и главни уредник издавачке куће Архипелаг, слаже се да су тврдње да млади не читају крајње паушалне. Супротно томе, он тврди да читају више него што су икада читали.

– Те оцене су само ствар утиска и не узимају у обзир сензибилитет нових генерација, мноштво

нових медија који су природно блиски новим генерацијама, као ни нову структуру слободног времена у коме се за нашу пажњу бори много више медија него што је то икада био случај. Нове генерације су дигиталне и њима књиге изгледају аналогно. Оне им делују као медиј минуле епохе. Кључни изазов је како садржај књига представити људима новог времена и нових генерација. Ту нипошто не треба бежати од нових форми презентације текста, најпре, од електронских књига – наводи наш саговорник напомињући да млади људи данас имају много више доступних извора и текстова које свакодневно савладавају.

Намерно користим реч „текстови“, јер можда једино она покрива све то обиље речи које се у најразличитијим жанровима и медијима налазе у нашем непосредном окружењу. Један италијански критичар је пре неколико година говорио како ми више не можемо да говоримо о књижевности, можемо да говоримо само о текстовима који се налазе око нас. Није, дакле, питање да ли млади читају, право питање је шта читају. Велики део тих текстова које млади, и више не само млади, свакодневно читају у великим дозама јесу постови на друштвеним мрежама, уопште текстови који су из ових или оних разлога постали део дигиталних светова. Више не можемо да говоримо о кризи читања, данас морамо да говоримо о кризи садржаја. Млади читају много текстова, али је питање какви су ти садржаји и колико се тих садржаја у најширем смислу речи могу сматрати књижевношћу – одговара Божовић.

Оно што се сигурно тако може назвати су школске лектире, један од омраженијих задатака свих школараца, без обзира припадају ли данашњој или некој прошлој генерацији.

Наташа Васић, директорка Основне школе „Дринка Павловић“ у Београду, каже да “од стотину деце од 16 година њих 20 чита, док 80 не чита ништа”, ако се мисли искључиво на читање књига и лепе књижевности. Ако сами бирају шта ће читати, то су онда романи епске фантастике, романтична фантазија или трилери – потврђује наставница оно што смо већ чули и од издавача.

То намеће питање да ли је лектира можда застарела и да ли младе људе који не читају треба неком другом литературом анимирати, па ће можда Ћопић, Андрић, Толстој или Чехов доћи на ред када већ стекну неке читалачке навике.

Божовић одговара да је то, можда, и најтеже питање за савремену књижевност и издаваштво.

– Борба за нове читаоце је пресудна. Од ње зависи да ли ће књиге живети пуним животом или ће само преживљавати. Да бисмо анимирали млађе да читају, морамо урадити две ствари. Најпре их морамо чути и морамо говорити њиховим језиком, не одбацујући њихове медије и њихов сензибилитет. Потом им морамо понудити најбоље вредности за које ми знамо. Неке књиге које се налазе у лектири су вероватно биле превазиђене и када смо ми ишли у школу. Али не треба ићи у другу крајност. Ако се не прочитају у лектири, неке књиге се никада неће прочитати.

Као што се од генерације до генерације не мења математика, тако се не могу из године у годину мењати ни књиге у лектири. Неке књиге су за сва времена. Међутим, треба имати живо чуло за нове и савремене вредности и постепено их укључивати у лектуру.

Не стој крај мог гроба и не пати Мери Елизабет Фрај

(Преузето са сајта издавачке куће Архипелаг)

Славна песма Мери Елизабет Фрај у препеву Душана Војновића.
Београд, 26. августа 2021.

Не стој крај мог гроба и не пати.
Ја тамо нисам. Ја нећу заспати.
Ја сам хиљаду ветрова сада,
Ја сам снег што лагано пада.
Ја сам благи пљусак који стиже,
Ја сам житно поље што класје подиже.
Ја сам у јутарњем миру,

Ја сам у љупком пиру
Прелепих птица што по небу језде,
Ја сам сјај што бацају звезде.
Ја сам цвет што латице проби,
Ја сам у тихој соби.
Ја сам у птици, што пева у Срему,
Ја сам у лепом свему.
Не стој крај мог гроба и не плачи,
Ја умро нисам. Нит' то ишта значи.

Препев: Душан Војновић
Стразбур, август 2021. године

Напомена преводиоца: Песма Мери Елизабет Фрај (1905-2004) „Не стој крај мог гроба и не пати“ једна је од најпопуларнијих песама на енглеском језику. Дуго се није знало ко је написао ову песму, да би се тек пред крај прошлог века утврдило да је ауторка жена која се зове Мери Елизабет Фреј. Мада и даље постоје спорадична оспоравања ауторства, данас се углавном сматра да је Мери Елизабет Фрај ауторка ове песме утехе и стоичког мира.

Због своје велике моћи да помогне људима да превазиђу губитак најближих (као и да се суоче са смрћу уопште), песма је доживела велику популарност и имала значајан утицај на популарну културу у САД и Великој Британији. Нешто слично догодило се потом и свуда где је успешно препевана.

Песма „Не стој крај мог гроба и не пати“ постоји у стотинама различитих верзија, а ова коју сам препевао је, по казивању саме ауторке, оригинална верзија.

МАКС ЕРМАН – Desiderata

(ТЕКСТ ЈЕ ПРЕУЗЕТ СА САЈТА ИЗДАВАЧКЕ КУЋЕ АРХИПЕЛАГ)

И чиме год да се бавиш и чему год да тежиш, у бучној смутњи живота, чувај мир душе своје.

Београд, 7. марта 2022.

Иди спокојно кроз буку и стрку,
и сети се какав се мир у тишини наћи може.

Док год то можеш, без остатка,
са свима добар буди.

Збори истину своју тихо и разговетно;
и слушај друге,

чак и оне досадне и неуке;
и они имају причу своју.

Избегавај бучне и нападне људе;
они дух раздражују.

Ако се поред ис с драгоман,
мега би простате хоок илиа огорчен,
јер увек ће бити бољих и горих од тебе.

Уживај у својим успесима и плановима.

Очувај интересовање за позив свој, ма како скроман био;
њего стварно имаш у варљивој срећи времена.

Буди опрезан у пословима,
јер свет је преваре пун.

Али немој због тога слеп за врлину бити;
многи још високим идеалима стреме,
и свет је посвуда јунаштва пун.
Буди свој. Посебно немој да глумиш нежна осећања.
И не буди циничан према љубави,
јер и поред све испразности и свих разочарања,
она вечито ниче, као трава.
Прими љубазно савет својих лета,
Складно препуштајући ствари младости.
Негуј снагу духа, да те штити у ненаданој недаћи,
Али се мрачним мислима не мори.
Многи се страхови од исцрпљености и усамљености роде.
И поред чврсте самодисциплине,
Благ према себи буди.
Ти си дете универзума
ништа мање од дрвећа и звезда;
имаш право да будеш ту.
И свеједно је да ли ти је то јасно или не,
Свемир се несумњиво шири баш као што треба.
Стога, буди у миру с Богом,
ма каквим да га замишљаш.
И чиме год да се бавиш и чему год да тежиш,
у бучној смутњи живота,
чувај мир душе своје.
Јер и поред свих лажи, злопаћења и распршених снова,
ово је и даље прелеп свет.
Буди весео. Тежи да будеш срећан.

Препев: Душан Војновић

Напомена преводиоца: Најпознатије дело америчког писца и песника Макса Ермана (1872–1945), песма у прози – Десидерата – у преводу с латинског „пожељне ствари“, илиа, још ближе стварном смислу, „битне ствари“, настало је двадесетих година прошлог века. Ипак, оно постаје нашироко омиљено и цитирано тек у другој половини двадесетог века.

Песма се дуго ширила од руке до руке, изазивајући дивљење, али без податка о аутору, па се о њој развио мит да је написана 1692. у цркви Светог Павла у Балтимору. Та тврдња је добила маха када је тамошњи свештеник Фредерик Кејтс 1959. поделио двестотинак одштампаних примерака песме. Мит достиже врхунац 1965, када је на сточићу поред кревета у којем је преминуо чувени амерички политичар и дипломата Аделај Стивенсон пронађен један од тих примерака.

Ипак, и раније су многи знали да је Ерман написао песму непорецивог благотворног утицаја. Тако је усред светског рата, 1942. године, амерички војни психијатар Мерил Мур, и сам песник, обавестио Ермана да је са успехом користи у терапијама. Две године касније, када је рат достигао завршни врхунац, пише му да би ту песму требало сипати у боце и продавати као „Доктор Ерманов чаробни напиток за душу“.

Конечно, песма постаје толико позната да се деценијама штампа у облику постера, који се у огромним тиражима распродају по САД, улазећи тако у домове и канцеларије милиона Американаца. Познато је да творац Звезданих стаза, Џин Роденбери, имао један од њих у својој канцеларији. Инспириран песмом с постера, амерички певач Лес Крејн је претвара у поп-хит за који 1971. добија награду „Gremi“: <https://www.youtube.com/watch?v=3bUTcy6w2Rw>
Макс Ерман је написао ову песму у 55. години. У истој својој години преводилац њену женску верзију посвећује М.

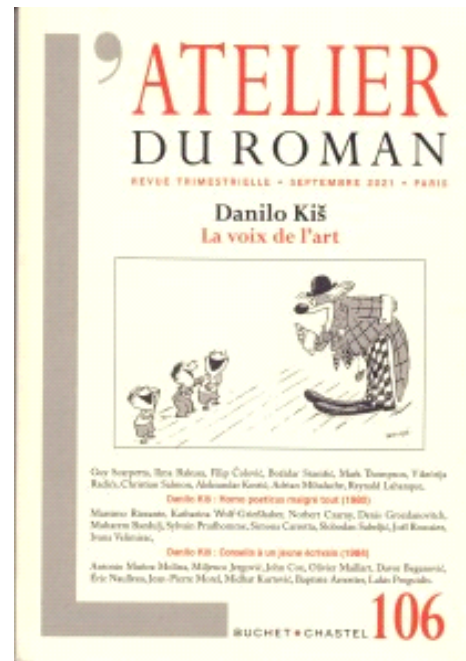
Песму у оригиналу говори глумац Шејн Морис: <https://www.youtube.com/watch?v=CaVaF6TksUU>

**ФРАНЦУСКИ ЧАСОПИС ПОСВЕЋЕН ДАНИЛУ КИШУ:
ЈЕДАН ОД НАЈВЕЋИХ ПИСАЦА ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА**

(ПРЕУЗЕТО СА САЈТА ИЗДАВАЧКЕ КУЋЕ АРХИПЕЛАГ)

Београд, 28. октобра 2021. – Недавно објављени септембарски број угледног француског књижевног часописа Ателиер ду роман из Париза у целини је посвећен књижевности Данила Киша.

Објављен под насловом Данило Киш или Глас уметности, овај број часописа Ателиер ду роман доноси и два Кишова есеја из прве половине осамдесетих година: „Номо poeticus, uprkos svemu“ и „Савети младом писцу“.

Поред тога, часопис објављује текстове о Данилу Кишу и његовој књижевности чији су аутори француски, амерички, немачки, шпански, италијански, мађарски, румунски, српски, као и аутори с подручја бивше Југославије.

Међу ауторима текстова налазе се Ги Скарпета, Илма Ракуса, Кристијан Салмон, Норбер Чарни, Антонио Муњоз Молина, Џон Кокс, Жан Пјер Морел, Миљенко Јерговић, Викторија Радич, Марк Томпсон, Катарина Волф-Грисхабер, Симона Карета, Мухарем Баздуљ, Ивана Велимирац, Александар Костић, Филип Чоловић.

– Што време више пролази, Данило Киш је све актуелнији. Њему смо посветили наш осми број у јесен 1996. године. Сада му се још једном враћамо. Да наставимо да учимо од једног од највећих писаца двадесетог века. И наставићемо да разговарамо о њему, свакако – каже у уредничком уводнику Кишовог броја часописа Ателиер ду роман Лакис Прогуидис, књижевни критичар и есејиста, и сам аутор једног од есеја у овом издању часописа.

Издавач:
Гимназија Зајечар

Редакција:
Новинарска секција
Гимназије у Зајечару

Дизајн корица:
Огњен Николић

**Техничка припрема и
штампа:**
УР "Simple" Зајечар